

**LJUBLJANSKI REGIONALNI ZAVOD
ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE
Tržaška 4, Ljubljana**

**STROKOVNE OSNOVE
ZA ZAVAROVANJE KULTURNE DEDIŠČINE
NA OBMOČJU KP LJUBLJANSKO BARJE**

Tekstualni del

Direktor:
Janez KROMAR, univ.dipl.um.zgod.

Ljubljana, avgust 2000

Nosilec naloge:

dr. Jelka PIRKOVIČ, univ.dipl.um.zgod.

Izdelovalci naloge:

Aleš FLORJANC, univ.dipl.geogr.
Boris VIČIČ, univ.dipl.arheolog
Darja PERGOVNIK, univ.dipl.ing.kraj.arh.
Alenka ŽELEZNIK, univ.dipl.um.zgod.
Mojca ARH KOS, univ.dipl.um.zgod.
Damjana PEDICEK, univ.dipl.etnol.
Andreja BAHAR MURŠIČ, univ.dipl.etnol.
Alenka MOŽINA

Tehnična oprema:

Izdelava kart. priloge: Uprava RS za kulturno dediščino
Aleš FLORJANC, univ.dipl.geogr.

Vsebina

UVODNI DEL

1. UVOD
2. OBMOČJE OBDELAVE
3. OSNOVNI POJMI IN OBRAZLOŽITVE
4. PRAVNE PODLAGE IN OSNOVNA VODILA
5. METODA DELA
6. KRITERIJI VREDNOTENJA

SPLOŠNI DEL

7. USMERITVE ZA VAROVANJE IN UPRAVLJANJE S KULTURNO DEDIŠČINO
8. STROKOVNA PODLAGA ZA ZASNOVO VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE
  - 8.1. PODROBNEJŠA VARSTVENA MERILA IN REŽIMI
  - 8.2. KULTURNA KRAJINA
    - 8.2.1. Splošne značilnosti
    - 8.2.2. Način varstva kulturne krajine
  - 8.3. ARHEOLOŠKA DEDIŠČINA
    - 8.3.1. Splošne značilnosti
    - 8.3.2. Način varstva nepremične arheološke dediščine
  - 8.4. STAVBNA DEDIŠČINA
    - 8.4.1. Splošne značilnosti
    - 8.4.2. Način varstva stavbne dediščine
  - 8.5. NASELBINSKA DEDIŠČINA
    - 8.5.1. Splošne značilnosti
    - 8.5.2. Način varstva naselbinske (urbanistične) dediščine
  - 8.6. MEMORIALNA DEDIŠČINA
    - 8.6.1. Splošne značilnosti
    - 8.6.2. Način varstva memorialne dediščine
  - 8.7. TEHNIŠKA DEDIŠČINA
    - 8.7.1. Splošne značilnosti
    - 8.7.2. Načini varstva tehniške dediščine
  - 8.8. OBMOČJA KOMPLEKSNEGA VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE
    - 8.8.1. Splošne značilnosti
    - 8.8.2. Način varstva

POSEBNI DEL

9. PREGLED EVIDENTIRANE NEPREMIČNE KULTURNE DEDIŠČINE PO VARSTVENIH SKUPINAH IN TIPIH

SKLEPNI DEL (dr. Pirkovič)

10. PREDLOG MEJE ZAVAROVANEGA OBMOČJA
11. IZHODIŠČA ZA MOŽNOSTI OHRANJANJA KULTURNE DEDIŠČINE IN NJENEGA RAZVOJA
12. IZHODIŠČA ZA NAČRT UPRAVLJANJA

PRILOGA

13. GESLOVNIK STROKOVNIH IZRAZOV
14. PREGLEDNICA S SEZNAMOM ENOT KULTURNE DEDIŠČINE
  - 14.1. Razvrstitev enot dediščine po kartah in oznakah
  - 14.2. Razvrstitev enot dediščine po oznakah EŠD in imenih
  - 14.3. Razvrstitev enot dediščine po imenih in oznakah EŠD
15. FOTODOKUMENTACIJA S PODATKI O POSNETKIH IN LOKACIJAH SNEMANJA
16. KARTOGRAFSKA PRILOGA
  - pregledna karta z evidentirano KD v merilu 1:25000
  - karte TTN v merilu 1:5000
17. Elaborat T. Brateta
18. Literatura

3. - metoda dela

ARHEOLOGIJA

Metoda terenskega dela.

Terensko delo pri spoznavanju arheoloških najdišč je vezano na topografske terenske raziskave (pripovedi domačinov o arheoloških najdbah ali legende, ki jih lahko povežemo z arheologijo), nadzor pri zemeljskih delih in sistematična arheološka izkopavanja. Sistematične raziskave imajo lahko znanstveno-raziskovalni značaj, še pogosteje pa so zaščitne narave, ko je potrebno določen arheološki teren raziskati zaradi različnih gradenj ali drugih posegov v prostor.

Topografsko delo na terenu in s tem rekognosciranje novih najdišč je vezano tudi na geološko sestavo in s tem povezan relief. Najdišča na ravninskem barju so težje vizualno razpoznavna kot najdišča na njegovem obrobju. Zato smo pri delu na barju veliko bolj vezani na stalno spremljanje terenskih del pri čiščenju jarkov in uvajanje drugih nedestruktivnih metod arheološkega dela. Pred leti so teren precej raziskovali z vrtinami, s katerimi so dokazovali prisotnost fosforja, kot važnega indica za dokaz človekove prisotnosti. Žal tovrstne raziskave zaradi prevelike onesnaženosti arheoloških struktur ne prinašajo zadovoljivih rezultatov, tako da smo jih opustili.

ETNOLOGIJA

- Metoda terenskega dela:

Na osnovi obstoječih zelo skopih, v preteklosti izdelanih evidenc stavbne dediščine na območju Ljubljanskega barja smo na terenu pregledali zatečeno stanje objektov dediščine. Znova se je izkazalo, da je profana stavbna dediščina izredno občutljiva in najbolj ogrožena, prepuščena odnosu lastnikov do nje. Zatečeno stanje se razlikuje od stanja ob zadnji valorizaciji, tako da smo morali izvesti ponovno evidentiranje na terenu. Na tej osnovi smo morali pripraviti nov seznam objektov stavbne dediščine, saj so v minulih letih marsikateri objekti, ki takrat še niso bili evidentirani, pridobili spomeniške lastnosti, nekatere pa smo s seznama črtali.

Na osnovi evidentiranja in strokovne presoje smo objekte fotografsko dokumentirali, lokacijo vrisali na topografsko karto v merilu 1 : 5000 in za vsak objekt pripravili predlog za vpis v zbirni register dediščine.

6. - kriteriji vrednotenja

ARHEOLOGIJA

Kriteriji vrednotenja najdišč.

Popolnoma jasno je, da vsa arheološka najdišča ne vsebujejo enako pomembnih in izpovednih podatkov. Vendar to lahko trdimo šele na podlagi spoznanj o njihovih plasteh, najdbah in možnosti za historično rekonstrukcijo posameznih zgodovinskih obdobj in vloge ter pomena posameznih najdišč v njih. Dokončno oceno torej lahko podamo šele na podlagi dovolj izčrpnih terenskih in kabinetnih raziskav. Torej lahko vsako, še tako slabo raziskano najdišče nosi nadvse pomembne informacije.

Ljubljansko barje, kot zaokrožen krajinsko-geografski fenomen, je "nosilec" specifične arheološke dediščine – prazgodovinskih kolišč. Mokro okolje je ohranilo ostaline (les) več tisočletij in je tako posrednik nadvse pomembnih, enkratnih in izjemnih informacij. Najdišča na obrobju barja ali njegovih osamelcih in trdinah (gre predvsem za prazgodovinska gradišča) nam nudijo "običajnejšo" sliko. Stopnja raziskanosti teh najdišč je dokaj skromna, modernih raziskav je malo, tako da smo pri presojanju njihove historične izpovednosti vezani predvsem na topografske značilnosti in dokaj skromne najdbe.

ETNOLOGIJA

- Kriteriji vrednotenja:

Pri uvrščanju enot na seznam profane stavbne dediščine smo upoštevali kriterije vrednotenja 1, le da smo poudarek preusmerili na kriterije, ki ustrezajo specifični ruralni profane stavbne dediščine in na drugi strani minimalizirali pomen kriterijem, ki jih ta vrsta dediščine ne premore (avtorski kriterij smo nekoliko zanemarili, ker gre ponavadi za anonimne mojstre in dodali etnološki socialni kriterij) 2. V seznam smo uvrstili enote stavbne dediščine, ki so tipološko značilne za obravnavani prostor, zgodovinsko-pričevalne, imajo kulturno-civilizacijski pomen ter so socialno pogojene. Prizadevali smo si, da bi seznam vzorčno zajel čim več segmentov profane stavbne dediščine, vendar se je izkazalo, da je marsikaj iz polpreteklega obdobja že izginilo (npr. kolonizacijske barjanske hiše, na nekdanje številne vodnjake spominja le še materialni spomin, ki ne dosega spomeniške kategorizacije), hkrati pa smo želeli seznam tudi številčno okrepiti z regionalno značilnimi objekti, ker gre, kot že rečeno, za izjemno ogroženo vrsto dediščine, ki se bo ohranila zgolj s pomočjo načrtnega varovanja posameznih objektov in širšega varovanja območij – vaških jeder.

UVODNO POJASNILO

Naloga z naslovom...

“Strokovne zasnove varstva naravne in kulturne dediščine za spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Grosuplje” podaja strokovne osnove za varovanje objektov in območij naravne in kulturne dediščine. Ima predvsem varovalni značaj, zato opredeljuje strokovne smernice, omejitve in pogoje za posege v območja dediščine kot tudi za posege v ostale dele prostora.

Naloga je bila izdelana na podlagi obstoječe evidence naravne in kulturne dediščine in njene preveritve na terenu. Pri terenskem delu je bilo preverjeno stanje evidentirane dediščine, stopnja njene ohranjenosti, poškodbe, uničenje, potrebe po sanaciji. V znatni meri je bila obstoječa evidenca dopolnjena z novimi podatki, kar še posebno velja za naravno dediščino..

Pri izdelavi je bila upoštevana nova metodologija za izdelovanje strokovnih podlag, ki jo je kot testno verzijo, za področje varstva kulturne dediščine, predpisala Uprava za varstvo kulturne dediščine pri Ministrstvu RS za kulturo. Od prejšnjih tovrstnih strokovnih podlag se pričujoči dokument razlikuje v sistemu obravnave in prikazovanja objektov in območij kulturne dediščine, medtem ko je naravna dediščina obdelana še po prvotni metodi.

Ne glede na dosledno ločevanje področij dela naravne in kulturne dediščine sta obe obdelani še v istem elaboratu in prikazani na skupni topografski karti v prilogi. Po novem je kulturna dediščina, v skladu z **»Odlokom o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS«** (Uradni list RS, št. 11/1999) in **»Zakona o varstvu kulturne dediščine«** (Uradni list RS, št. 7/1999), opremljena z enotnimi oznakami dediščine. Gre za evidenčne številke dediščine (**EŠD**) iz zbirnega registra kulturne dediščine RS (skrajšano **ZRD**). V primerih, ko posameznim enotam dediščine še niso bile podeljene enotne oznake **EŠD**, so v elaboratu navedene **številke predlogov za vpis** v Zbirni register, ki pa imajo povsem enako veljavo.

Dediščina je prikazana v kartografski prilogi, na topografskih kartah TTN v merilu 1:5000. Posamezni listi so razvrščeni zaporedno v smereh zahod - vzhod in sever - jug. Za orientacijo služi pregledna karta z razdelitvijo na liste v uvodnem delu kartografske priloge. Označevanje enot naravne in kulturne dediščine je izvedeno z enotnimi oznakami, ki jih k celotnemu sklopu kart posebej pojasnjuje legenda in so enake oznakam v tekstu. Kulturno dediščino označujejo številke EŠD oz. številke predlogov za vpis v zbirni register, naravna dediščina pa je oštevilčena z zaporednimi številkami, ki naraščajo v smeri zahod – vzhod in sever – jug ter sledijo zaporedju listov posameznih kart.

V tekstualnem delu elaborata so opredeljene osnovne značilosti posameznih enot dediščine, kratek opis, varstveni status ter predvsem varstveni režim. V kolikor objektom pripisujemo pomembne attribute, je to posebej izpostavljeno. Posebej so navedeni razglašeni objekti in tisti, ki jih služba predlaga za zavarovanje z odloki o razglasitvah. Prvim je pridana oznaka **R** - razglašen, drugim **P** - predlog za razglasitev.

Prav tako je poudarjen republiški pomen posameznih enot naravne in kulturne dediščine z oznako **ROI** (ali po novem **PKD** – pomembnejša kulturna dediščina), ki pomeni, da je objekt obvezno republiško izhodišče in je obvezen predmet usklajevanja prostorskega plana. Na območju Občine Grosuplje imajo devet enot kulturne dediščine in štiri enote naravne dediščine **imata status ROI**. V seznamu je pri posameznih zvrsteh dediščine to posebej izpostavljeno.

Z varstvenimi režimi so podane usmeritve in pogoji za poseganje v območja dediščine. Vse omejitve imajo za cilj ohranitev lastnosti in celovitosti ter prostorske integritete enot naravne in kulturne dediščine.

Oznakam enot kulturne dediščine je na kartah in v tekstu, za hitrejše prepoznavanje zvrsti dediščine in lažjo orientacijo, k evidenčni številki dodana oznaka velikih tiskanih črk, ki glede na lastnosti objekta, pojasnjuje pripadnost posamezni varstveni skupini:

- A - arheološki spomenik
- Z - zgodovinski spomenik
- U - umetnostnozgodovinski in arhitekturni spomenik
- UR - naselbinski spomenik
- E - etnološki spomenik
- T - tehniški spomenik
- SON - spomenik oblikovane narave
- KO - kulturna krajina, krajinsko območje
- IK - izjemna krajina RS
- N - drevesa v sklopu kulturne dediščine
- VO - vplivno območje objekta dediščine
- OKV - območje kompleksnega varstva kulturne dediščine

Naprimera:

A 880 Zgornja Slivnica, arheološko najdišče Magdalenska gora

Kulturni spomenik s podeljeno enotno oznako EŠD 880 in pridanim znakom za prepoznavanje naziva varstvene skupine, črko A – arheološka dediščina.

U 171/97 Zgornja Slivnica, cerkev sv. Magdalene na Magdalenski gori

Objekt kulturne dediščine s podeljeno enotno oznako predloga za vpis v Zbirni register dediščine 171/97 in pridanim znakom za prepoznavanje naziva varstvene skupine, črko U – umetnostno-zgodovinski spomenik.

Za lažje pregledovanje kart, iskanje posameznih enot dediščine in večjo predstavnost, so na koncu teksta, v poglavju »Preglednice s seznamami enot kulturne dediščine,« priložene tabele z vsemi reprezentativnimi podatki o obravnavani kulturni dediščini. Podatki v tabelah so razvrščeni na tri načine:

1. po kartah
2. po oznakah EŠD in predlogov za vpis v ZRD
3. po naseljih in imenih

I. KULTURNA DEDIŠČINA

1. OSNOVNI POJMI IN OBRAZLOŽITVE

Kulturna dediščina so območja in kompleksi, grajeni ali drugače oblikovani objekti, predmeti ali skupina predmetov oz. ohranjena materializirana dela kot rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja v slovenskem in širšem prostoru, katerih varstvo je zaradi njihovega zgodovinskega, kulturnega in civilizacijskega pomena v javnem interesu. Dediščina so predvsem arheološka najdišča in predmeti, naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra, oblikovana narava in kulturna krajina, stavbe, njihovi deli ali skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti, stavbe in drugi predmeti, ki so v zvezi s pomembnimi osebami in dogodki naše politične, gospodarske in kulturne zgodovine, arhivsko gradivo, knjižnično gradivopredmeti ali skupine predmetov zgodovinskega, umetnostnozgodovinskega, arheološkega, umetnostnega, sociološkega, antropološkega, etnološkega in naravoslovnega pomena, ki izpričujejo zgodovinska dogajanja na Slovenskem.

Nepremična kulturna dediščina: tista kulturna dediščina, ki je nepremičnina, ali njeni posamezni deli, skupine nepremičnin in območja.

Tipi kulturne dediščine: po značilnostih varstva v urejanju prostora ločimo arheološko, stavbno, memorialno, vrtnoarhitekturno, naselbinsko, kulturno krajino, zgodovinsko krajino, integralno dediščino.

Kulturna funkcija: pomeni neposredno vključevanje dediščine v prostor in aktivno življenje v njem, predvsem na področju vzgoje, posredovanja znanj in izkušenj preteklih obdobj, v krepitvi narodne samobitnosti in kulturne identitete.

Kulturni spomeniki: so posamezni objekti ali območja KD, ki so posebnega kulturnega pomena in se to odraža tudi v višji stopnji javnega interesa in s tem v zahtevnejših prostorskih omejitvah. Kadar ima dediščina elemente, s katerimi je dokazana kontinuiteta ali posamezna stopnja kulturnega in civilizacijskega razvoja, ki predstavlja kakovostni dosežek ustvarjalnosti, lahko ta dediščina pridobi status kulturnega spomenika. Kulturni spomenik, ki predstavlja vrhunski dosežek ustvarjalnosti oziroma ključno ali redko ohranjeno dokazilo določenega obdobja zgodovinske preteklosti, lahko pridobi status spomenika - **spomenika državnega pomena**. Kulturni spomenik, ki je po strokovnih merilih posebnega pomena za ožje oziroma širše lokalno območje, je **spomenik lokalnega pomena**. Po lastnostih ločimo arheološki, zgodovinski, umetnostnozgodovinski oziroma umetnostni in arhitekturni, naselbinski, etnološki, tehniški spomenik, spomenik oblikovane narave, (spomeniško) kulturno krajino.

Cilji varstva:

- vzdrževanje in obnavljanje KD ter preprečevanje njene ogroženosti;
- zagotavljanje materialnih in drugih pogojev za uresničevanje kulturne funkcije

- KD, ne glede na njeno namembnost;
- zagotavljanje javne dostopnosti KD ter omogočanje njenega preučevanja in raziskovanja;
- preprečevanje posegov, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti, vsebina, oblike in s tem vrednost KD.

Varstvo kulturne dediščine je ohranjanje materialnih in vsebinskih lastnosti predmetov, skupin predmetov oziroma objektov ali območij, ki so opredeljeni kot dediščina, skrb za njihovo celovitost in neokrnjenost ter poudarjanje in zagotavljanje pomena, ki ga imajo kot bistvena sestavina sodobnega življenja. Varstvo kulturne dediščine ima predvsem kulturno funkcijo.

Varstvo nepremične kulturne dediščine je ohranjanje vrednot oblikovanosti, materialov, izdelave, postavljenosti v prostor in vplivnega območja. Evidentirana dediščina je varovana na podlagi vpisa v register dediščine in je obvezno izhodišče republike za pripravo prostorskih aktov občine. Kulturna dediščina, ki ne bo dobila pomena spomenika, se varuje le z inštrumenti urejanja prostora.

Varstvo kulturnih spomenikov predstavlja ohranjanje vrednot oblikovanosti, materialov, izdelave, postavljenosti v prostor in vplivnega območja **v neokrnjenosti in izvornosti**. Spomenike varujemo z zavarovanji in drugimi instrumenti na podlagi zakona o varstvu kulturne dediščine ter z inštrumenti urejanja prostora. Za potrebe urejanja prostora zadošča strokovna valorizacija, ne pa dejansko pridobljen status. Obstoječi občinski odloki o razglasitvah so za urejanje prostora dokument o že pridobljenem statusu lokalnega spomenika.

Pomembnejša kulturna dediščina in pomembnejša območja kulturne dediščine so planski kazalci v zasnovi varstva kulturne dediščine v prostorskih sestavina dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS ter predstavljajo za potrebe izvajanja plana spomenike državnega pomena.

2. PRAVNE OSNOVE IN OSNOVNA VODILA

Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe

Republika Slovenija sodeluje v evropskem in svetovnem sistemu varstva naravne in kulturne dediščine s sprejemanjem obveznosti iz naslednjih ratificiranih in objavljenih mednarodnih pogodb:

- Evropska kulturna konvencija (Pariz - 1954, UL RS št. 7/93),
- Konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženih spopadov (Haag - 1954, UL RS št. 3/93),
- Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (Pariz - 1972, UL RS št. 3/93),
- Konvencija o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva (Granada - 1985, UL RS

- št. 3/93),
- Evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine (London - 1969, UL RS št. 3/93),
  - 6. Evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine - dopolnjena (Malta - 1992, podpisana, ratifikacija v postopku pred Državnim zborom RS - Poročevalec 1/99).

Mednarodne resolucije in priporočila

- Evropska listina stavbne dediščine (1975),
- o integralnem varstvu stavbne dediščine (1976),
- o varstvu stavbne dediščine pred naravnimi nesrečami (1992),
- o celostni ohranitvi območij kulturne krajine kot dela krajinske politike (1995),
- o dediščini kot dejavniku trajnostnega razvoja (1996),
- dediščina kot dejavnik Evrope, ki jo gradimo (1996),
- Agenda 2000,
- Evropska prostorska razvojna perspektiva (1999).

Republiški predpisi

- Ustava Republike Slovenije (UL RS 33/91-I.),
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (UL RS 7/99),
- Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (UL RS 75/94),
- Pravilnik o vodenju zbirnega registra kulturne in naravne dediščine (UL RS26/95),
- Zakon o lastninjenju spomenikov in znamenitosti v družbeni lastnini (UL RS16/96),
- Sklep o kulturnih spomenikih in naravnih znamenitostih, ki so postali last Republike Slovenije (UL RS 46/9).

Posebni republiški predpisi na področju varstva kulturne dediščine:

- Zakon o Spominskem parku Trebče (UL SRS 17/81, 18/81, 42/86),
- Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (UL SRS št. 18/84, 37/85, 29/86, 43/89, 18/93, 47/93, ...98),
- Uredba o vrstah posegov v okolje, za katere je obvezna presoja vplivov na okolje (UL RS 66/96),
- Navodilo o vsebini in metodologiji strokovnih izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin (UL SRS 20/85),
- Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije (UL RS .....,11/99),
- Zakon o seizmološki službi (UL SRS14/78),
- Odlok o tem, kateri gradbeni objekti se štejejo za pomembnejše gradbene objekte po zakonu o seizmološki službi (12/86),
- Zakon o vzpodbujanju razvoja demografsko pogroženih območij v Republiki Sloveniji (UL RS 48/90),
- Zakon o varstvu pred naravnimi nesrečami (UL RS64/94).

Občinski predpisi (občin na območju Barja)

Predvsem so pomembni odloki o zavarovanju kulturne dediščine:

Konvencija o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva

Je temeljni dokument za celostno varstvo kulturne dediščine v Evropi in posebej izpostavlja pomen in odgovornost urejanja prostora pri ohranitvi dediščine. Stavbna dediščina, kot jo obravnava in definira konvencija (obsega tudi naselja in odprta območja), predstavlja večino kulturne dediščine. Nanaša se na zavarovano in drugo dediščino, njeno okolico in nedediščinsko tkivo v varovanih območjih. Ohranjanje dediščine določa kot pomemben dejavnik boljšega življenjskega okolja. Definira najmanjše potrebno varstvo, z namenom, da se prepreči poškodovanje, propadanje ali rušenje varovanih prvin in sicer:

- tako, da je bistveni cilj urbanističnega in krajinskega načrtovanja,
- s programiranjem obnove in vzdrževanja dediščine, njenega oživljanja in izboljševanja,
- z načrtovanjem ukrepov za splošno izboljšanje kakovosti okolja v okolici dediščine, znotraj naselij in v drugih varovanih območjih,
- s spodbujanjem ustrezne uporabe dediščine ob istovrstnem upoštevanju potreb sodobnega življenja,
- z uveljavljanjem varstvenih zahtev na vseh ravneh priprave načrtov do izdaje dovoljenj, odstranjevanjem neustreznih posegov
- s ponovnim uveljavljanjem tradicionalnih gradiv in tehnik.

Dopolnjena konvencija o varstvu evropske arheološke dediščine

Ugotavlja, da arheološko dediščino ogroža predvsem poseganje v prostor in nadomešča prejšnjo varstveno prakso na osnovi Londonske konvencije, ki je urejala izkopavanja ter dopuščala na izpraznjenih zemljiščih razne posege, in uvaja nove zahteve:

- po varstvu arheološke dediščine na mestu samem; ima pomen znanstvenega dokumenta o zgodovini civilizacije in se mu posegi načelno umikajo,
- glavna metoda raziskav je neagresivno diagnosticiranje,
- zahteva stalno sodelovanje konservatorjev pri pripravi načrtov,
- v primeru nepričakovanih najdb spremembo načrtov.

Ustava Republike Slovenije

- 5. člen: država skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter

- ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije,
- 8.člen: ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajoneposredno,
- 73.člen: vsakdo je dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike. Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.

Zakon o varstvu kulturne dediščine

2.člen podaja pojem kulturne dediščine in nepremične dediščine, 3.člen opredeljuje kulturno funkcijo dediščine v prostoru, 4.člen pa temeljne cilje varstva dediščine med katerimi so prostorsko relevantni predvsem cilji varstva. VII.poglavje podaja posebne določbe za varstvo nepremične dediščine in v členih 40.-43. podrobneje opredeljuje varstvo dediščine v dejavnosti urejanja prostora (strokovne zasnove, kulturnovarstveno mnenje).

Zakon o urejanju prostora

Opredeljuje kulturno krajino, narodnostne značilnosti v prostoru ter druge naravne in z delom pridobljene vrednote človekovega življenja med dobrine splošnega pomena in njihov pomembnejši del tolmači kot kulturno dediščino. Njeno varovanje in smotrna raba je pomembna zahteva in vsebina zakona, saj jo obravnava v mnogih členih, posebno še v 2., 4., 5., 6., 13., 18., 29., 31., 32., 37., 49., in 50.členu in se nanaša tako na varstveno vsebino v različnih prostorskih sestavinah (do ravni programske zasnove za izvedbene akte) kot na nadzor nad obveznimi izhodišči.

Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin nalaga podrobnejšo obravnavo varstvenih vprašanj v predhodni strokovni oceni (13.člen), v delovnem programu (14.člen) pa ustrezno določene obveznosti. Pri tem opozarjamo, da prostorska razsežnost varstva nepremične kulturne dediščine presega naloge kulture kot subjekta planiranja in torej nima neposrednega nosilca, zato je obveznost občine, da zagotovi pripravo strokovnih podlag, kot jih predvideva 2.alineja navodila. Po 16.členu občine upoštevajo in analizirajo obvezna izhodišča republike (torej tudi za kulturno dediščino), za kar ji na njeno zahtevo zagotovijo strokovno dokumentacijo republiški organi.

Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor

Pomembna je predvsem zahteva, da se pri urbanističnem načrtovanju upoštevajo odločitve predhodne konceptualne (planske) ravni. Spremembi leta 1993 in 1998 prinašata pomembno novost, ki posredno vpliva tudi na plansko raven in varstvo dediščine pri velikih javnih delih: 45. člen zakona ureja pripravo lokacijske in druge dokumentacije za graditev avtocest in druge državne infrastrukture ter posledično spreminjanje planskih aktov občine ter uveljavlja upoštevanje varstvenih zahtev skozi celoten postopek priprave. V zvezi z izvajanjem tega člena zakona je minister za kulturo

leta 1994 predpisal posebno navodilo o sodelovanju spomeniškovarstvene službe pri pripravi dokumentacije za graditev avtocest, ki se smiselno upošteva tudi za vso ostalo državno infrastrukturo.

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije, dopolnjena 1995 in 1999

Je temeljni dokument, ki opredeljuje varstvo kulturne dediščine v prehodnem obdobju do novega plana in do spremembe prostorskih predpisov s področja urejanja prostora.

Leta 1995 se je spremenila zasnova državnega prometnega omrežja, ki postavlja pred urbanistične načrtovalce in prometnike dve zahtevi glede varstva kulturne dediščine - usmeritev o načrtovanju obvoznic le v izjemnih primerih in pogoju upoštevanja urbanističnih, oblikovnih in okoljevarstvenih parametrov (točka 3., 7. odstavek) ter splošni pogoj in usmeritev, da je pri načrtovanju obvoznic potrebno upoštevati varovanje naravnih in kulturnih vrednot prostora (dediščina, identiteta, struktura, pestrost, enkratnost, simbolna vrednost).

Leta 1999 se je spremenila zasnova varstva naravne in kulturne dediščine, s čemer so bili dani varstvu kulturne dediščine v dejavnosti urejanja prostora novi temelji. Vsebina Odloka predstavlja okvirne smernice za varstvo kulturne dediščine pri pripravi sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana posamezne občine in drugih prostorskih aktov :

- **cilj** - država in lokalne skupnosti bodo aktivno vključevale naravno in kulturno dediščino v urejanje prostora z ukrepi, ki bodo zagotovili ohranitev dediščine in njeno vzdrževanje kot del določenega prostora, njeno primerno rabo ter uveljavljanje novih razvojnih potreb in strategij Republike Slovenije, kot so tajnostna raba naravnih in s strani človeka ustvarjenih virov, ohranjanje kulturne identitete in biotske raznovrstnosti ter ustvarjanje kvalitetnega življenjskega okolja.
- **vsebina in gradacija varstva** - država skrbi za varstvo naravne in kulturne dediščine z zavarovanji in instrumenti urejanja prostora, še zlasti za ohranjanje nacionalno pomembnih objektov in območij naravne in kulturne dediščine, glede druge dediščine, vpisane v uradne zbirke podatkov, pa zagotavlja predvsem delovanje varstva v dejavnosti urejanja prostora.
- **kulturna dediščina v območjih naravne dediščine/parkih** - zasnovo varstva naravne dediščine tvorijo že zavarovana in za zavarovanje predvidena območja naravne dediščine: narodni park, regijski parki in krajinski parki... Meje parkov in različni režimi varovanja in urejanja prostora se pripravijo na podlagi podrobnejših strokovnih podlag ter prostorskoplanskih analiz in razvojnih možnosti posameznih območij, v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi.
- **zasnova varstva kulturne dediščine** - predstavlja jo 1421 enot pomembnejše kulturne dediščine, 60 pomembnejših območij kulturne dediščine, prikazanih kot obvezno izhodišče na Karti IV.b. Zasnovo varstva kulturne dediščine predstavlja tudi

druga kulturna dediščina, registrirana po predpisih o kulturni dediščini in je obvezna sestavina prostorskih planskih in izvedbenih aktov lokalnih skupnosti. To so območja in objekti kulturne dediščine Slovenije, ki so izvorni, tipični, imajo visoko pričevalno vrednost, izkazujejo razvojno kontinuiteto, bogastvo in različnost, ter prepletanje kulturnih pojavov.

- **obvezne smernice za prostorsko obravnavo dediščine** - na območjih in objektih naravne in kulturne dediščine je pri pripravi prostorskih aktov občin treba obvezno upoštevati naslednje smernice:

- zasnovo varstva naravne dediščine iz inventarja najpomembnejše naravne dediščine,
- zasnovo varstva kulturne dediščine iz zbirnega registra dediščine varstva dediščine,
- načela celostnega varstva dediščine je treba upoštevati pri prostorskem planiranju in urbanističnem načrtovanju
- načrtovanje posegov v prostor mora temeljiti na predhodni analizi naravnih in kulturnih značilnosti prostora,
- v največji možni meri varovati dediščno na mestu samem,
- načrtovati posege in dejavnosti v prostor na način, da ne prizadenejo varovanih vrednot in materialne substance dediščine,
- posegi v prostor naj prispevajo k trajni ohranitvi dediščine ali povečanju njene vrednosti,
- ohranjati biotsko raznovrstnost,
- ohranjati kulturno raznovrstnost in kulturno identiteto slovenskega nacionalnega prostora,
- na območjih naravne in kulturne dediščine ima obnova in ohranjanje dediščine prednost pred novogradnjami.

- **obvezne smernice za varstvo nedediščinskih prostorskih prvin geosfere, hidrosfere, rastlinstva in živalstva, ekosisteme in habitatne tipe in antropogenega okolja v območjih zasnove naravne in kulturne dediščine, ki veljajo izven območij dediščine kot priporočila:**

Geosfera

- varovati izjemne, tipične, kompleksne, naravno pogojene reliefne oblike tal in in kamnine ter geološke profile,
- usmernati rabo in načrtovanje tako, da se vegetacijski pokrov prilagaja podzemski geomorfološki naravni dediščini,
- izogibati se posegom, ki povzročajo eksplozije in vibracije ter izkoriščanje naravnih surovin v ožjem vplivnem območju objektov in območij naravne in kulturne dediščine.

Hidrosfera

- predvsem je treba upoštevati izjemne, tipične in kompleksne naravno, kot tudi kulturno pomembne pojavnosti in oblike površinskih in podtalnih vod,
- usmerjati dejavnosti v vplivnem območju tako, da ne povzročajo degradacije ali uničenja površinskih vodotokov,
- preprečiti spremembe vodnega režima na pretežno naravno ohranjenih vodotokih,

- renaturirati vodotoke in neprimerno meliorirane in komasirane površine v skladu z naravovarstvenimi principi ter ustvariti nadomestne biotope.

Rastlinstvo in živalstvo

- usmerjati posege tako, da bistveno ne spremenijo ali uničijo življenjskega prostora živalskih vrst,
- varovati izjemne, tipične, kompleksne, naravno pomembne pojavne oblike rastja,
- varovati strnjena življenjska območja prostoživečih živali in migracijske poti živali,
- ohranjati biotope redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst.

Ekosistemi in habitatni tipi

- varovati ekosisteme z visoko stopnjo naravne ohranjenosti, veliko pestrostjo habitatov in vrst ter redke ekosisteme,
- usmerjati rabo in načrtovati posege tako, da se prepreči osuševanje, spreminjanje rabe, onesnaževanje in zastrupljanje ekosistemov,
- ohranjati habitate ogroženih rastlinskih in živalskih vrst,
- v podzemskih ekosistemih preprečiti onesnaževanje jamskega prostora in voda, ki se stekajo v jame.

Antropogeno okolje

- poleg kulturne dediščine upoštevati tudi druge kakovostne, starejše grajene ali kako drugače ustvarjene prostorske prvine zaradi materialnega, gospodarskega, kulturnega in socialnega pomena,
- pospeševati kulturno adaptivno uporabo obstoječega antropogenega okolja in vzpodbujati programe celostne obnove in razvoja, posebno tiste za ohranitev vrednot in lokalnega prebivalstva,
- po možnosti ohranjati pomembnejša arheološka najdišča (velja za tista, ki niso evidentirana kot dediščina), raziskovanja omejiti prevsem na nedestruktivne metode,
- ohranjati značilno naselbinsko, krajinsko in arhitekturno tipologijo in morfologijo,
- pospeševati dejavnosti, ki pripomorejo k ohranitvi vrednot antropogenega okolja ter omejevati ali preprečevati tiste, ki jih načenjajo,
- usmerjati izvajanje dejavnosti tako, da se ustvarjajo ali ohranjajo kvalitetna razmerja in strukture ter predstavljajo prostorsko in časovno kontinuiteto,
- na urbaniziranih površinah v čim večji meri ohranjati naravne prvine,
- na degradirana območja je treba izdelati sanacijske načrte in v čim večji možni meri izvajati sanacije.

- **obvezna izhodišča na področju usmerjanja poselitve in varstvo kulturne dediščine:** usmerjati poselitve v ureditvena območja naselij in jih urejati z izkoriščanjem stavbnih zemljišč v naselju, z aktivno prenovo obstoječega stavbnega fonda, s sanacijo degradiranih urbanih območij in z aktiviranjem nezadostno izkoriščenih stavbnih zemljišč ter sanacijo degradiranega prostora zaradi razpršene gradnje s funkcionalnim in morfološkim zgoščevanjem, ki je v celoti obvezno izhodišče.

????? 3. USMERITVE ZA SPREMEMBO IN DOPOLNITEV PROSTORSKIH SESTAVIN

Varstvo kulturne dediščine je potrebno vključiti v pripravo in posamezne vsebinske sklope prostorskih sestavin dolgoročnih in srednjeročnih planov in prostorskih izvedbenih aktov občin.

V okviru **analize dosedanjega razvoja, stanja in razvojnih teženj ter priprave zasnov** mora izdelovalec akta proučiti:

- Značilnosti dosedanjega prostorskega razvoja in morfološke zgradbe prostora, identitete in kontinuitete.
- Probleme dosedanjega razvoja v zvezi z varovanjem in smotrno rabo kulturne dediščine ter potrebo po podrobnejših obdelavah. Za pomembnejša območja kulturne dediščine je potrebno predvideti izdelavo krajinskih zasnov.
- Ogroženost kulturne dediščine zaradi naravnih pojavov in procesov ter človekovih dejavnosti in posegov v prostor.
- Pri ugotavljanju primernosti prostora je potrebno med merili za ugotavljanje primernosti prostora upoštevati varstvene smernice in pogoje.
- Območja pomembnejše urbanistične dediščine na podeželju ter pomembnejših območij kulturne dediščine iz vidika možnosti za obvladovanje prostorskih varstvenih in razvojnih vprašanj (prenova, turizem, vzdržni razvoj, ohranjanje tradicionalnih dejavnosti...).

V **prostorskih sestavinah** je potrebno kulturno dediščino vključiti v naslednja poglavja:

- Opredelitev ciljev - trajna ohranitev dediščine.
- Usmeritve za razvoj naselij (pri preusmeritvi k reurbanizaciji prednostno upoštevanje potreb varstva stavbne, naselbinske, arheološke, krajinske dediščine) ter varstva (upoštevanje varstvenih smernic in pogojev ter strokovnih zasnov).
- Zasnovo organizacije dejavnosti v prostoru - že v tej fazi upoštevati varstvene smernice in pogoje za vso dediščino za nekatere prostorsko agresivnejše dejavnosti - stanovanja, infrastrukturno omrežje - predvsem državne ceste in obvoznice, proizvodne dejavnosti, vodnogospodarske ureditve.
- Zasnovo namenske rabe prostora - že v tej fazi upoštevati varstvene usmeritve in pogoje:
- za območja kmetijskih zemljišč predvsem iz vidika varstva arheološke in kulturnokrajinske dediščine,

- območja za raziskovanje in izkoriščanje rudnin predvsem iz vidika varstva stavbne in kulturnokrajinske dediščine,
- ureditvena območja naselij predvsem iz vidika ohranjanja celovitosti varovanih območij in varovanja vplivnega območja,
- območja za turizem - načrtno vključevanje pomembnejših območij kulturne dediščine in razvojnih nalog kulturne dediščine (obnovljena dediščina, evropske poti...),
- območja odlagališč odpadkov z vidika varstva vse kulturne dediščine,
- infrastruktura izven naselij z vidika arheološke, krajinske in prostorsko dominantne stavbne dediščine.

Zasnovo varstva naravne in kulturne dediščine ter preostalih vrednot okolja se pripravi ločeno za obe področji. Zasnovo varstva kulturne dediščine predstavlja:

- pregled nepremične KD, vpisane v register;
- pregled nepremične dediščine, ki ima status kulturnega spomenika ali naj bi ga dobila
- pregled nepremične kulturne dediščine, ki ima status pomembnejše kulturne dediščine ali pomembnejšega območja kulturne dediščine,
- opredelitev prostorskih prvin, vsebine in značilnosti, ki naj se zlasti varujejo v posamezni zvrsti dediščine,
- predloge varstvenih režimov, usmeritev, pogojev in drugih izhodišč za varstvo KD v urejanju prostora,
- območja obveznih sanacij,
- podrobnejše usmeritve za pomembnejše kulturne spomenike in pomembnejša območja kulturne dediščine.

Opomba: Pregled predstavljata seznam in grafični prikaz na TTN 5000 v merilu 1:5000. Prenos podatkov na PKN 1:5000 mora nadzorovati pristojna služba.

Varstvo kulturne dediščine se v **uresničevanje prostorskih sestavin** vključuje zlasti glede načinov urejanja s posameznimi vrstami PIA. Za večja območja, zlasti urbanistične spomenike na podeželju, je potrebno predvideti posebno in podrobnejšo urbanistično obravnavo z ureditvenimi načrti ter njihovo plansko fazo (programsko zasnovo) izrabiti za pripravo konceptualnih rešitev prenove in morebitne širitve naselja.

Urbanistične zasnove za naselja, ki so naselbinska dediščina oziroma imajo večjo koncentracijo različnih vrst dediščine, morajo vsebinsko vključevati varstvo kulturne dediščine. Za potrebe načrtovanja prenove je potrebno na ravni urbanistične zasnove območje temeljito proučiti in ugotoviti območja sanacij -če gre za območja naselbinske dediščine ali območja z večjo koncentracijo kulturne dediščine, je potrebno kot edini ustrezeni PIA predvideti ureditveni načrt in predvideti izdelavo potrebnih raziskav. Varuje in uporablja naj se tudi objekte, ki niso dediščina, vendar so pomembni kot del okolja in prvina kakovosti življenja. Ob upoštevanju stavbnih in zgodovinskih lastnosti dediščine je potrebno vzpodbujati uporabo stavbne dediščine ob istočasnem upoštevanju potreb sodobnega življenja ter prilagajati stare objekte novim uporabam (ob upoštevanju istega pogoja).

V krajinske zasnove je potrebno vključevati kulturno dediščino po navodilu in predvideni vsebini ter upoštevanju predhodnih vodil in usmeritev strokovne službe.

4. STROKOVNA PODLAGA ZA ZASNOVO VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE IN SPREMEMBO DRUGIH PROSTORSKIH SESTAVIN

4.1. PODROBNEJŠA VARSTVENA MERILA IN REŽIMI

Osnovno izhodišče za obravnavo kulturne dediščine v prostorskem planiranju je zahteva, da je njeno varstvo eden od osnovnih namenov in ciljev teh opravil. Z možnostmi, ki jih ima na razpolago, prispeva k njeni trajni ohranitvi kot delu določenega okolja oziroma prepreči njeno poškodovanje, propadanje in rušenje. Pri tem je potrebno poleg predhodno predstavljenih osnovnih pojmov, pravnih osnov, vodil in usmeritev upoštevati tudi konkretnjša varstvena merila in režime (za posamezne vrste dediščine, za posamezne objekte in območja).

Za potrebe prostorskega planiranja in urbanističnega načrtovanja se poleg objekta dediščine varuje tudi določena okolica varovane dediščine. To je območje, katerega varstvo naj bi zagotavljalo vizualno in funkcionalno prostorsko integriteto varovane KD, ki jo morajo upoštevati vsi posegi v to območje. Obravnavamo ga kot **območje omejene rabe** (črtna črta na karti). Zahtevnost varstva je odvisna od prostorskih značilnosti ter od pomena dediščine.

Sicer kot **vplivno območje** obravnavamo ves tisti prostor, kjer lahko pojavi (posegi), ki so povezani z drugimi dejavnostmi v prostoru, vplivajo na dediščino. Ti vplivi imajo lahko negativne posledice na lastnosti, pomen ali celo na materialno substanco varovane dediščine ter na kvaliteto njene okolice. Zato so pri odločanju o vseh večjih načrtovanih posegih, ki imajo lahko večje in večplastne prostorske posledice (npr. avtoceste, hitre železnice, kamnolomi, daljnovodi, deponije, elektrarne itd.) **potrebne presoje vpliva tudi izven na karti zarisanih območij varovanja**.

Pomembnejšo kulturno dediščino varujemo optimalno v njegovem vplivnem območju, kar predpostavlja poleg fizične ohranitve tudi ohranitev skladne krajinske podobe v najširši okolici oziroma vplivnem območju, ohranitev obstoječih funkcionalnih navezav in gospodarske osnove ter celovitosti.

Druge kulturne spomenike se varuje v vplivnem območju in eventualno, če nikakor ni možno drugače in če se po proučitvi izkaže za možno, dopusti poseg pod določenimi pogoji v robnem delu vplivnega območja.

Drugo kulturno dediščino varujemo predvsem fizično.

4.2. KULTURNA KRAJINA

Kulturno dediščino strokovnih podlag predstavljajo objekti in območja, ki so kot del človekovega okolja in pričevanje minulih obdobj pomembna za kulturno in ustvarjalno življenje in delo sedanjega in prihodnjih rodov. Poleg dediščinske kulturne krajine tu navajamo objekte in območja, ki vsebujejo vsaj enega od vidikov kulturne vrednosti (zgodovinski, znanstveni, izjemnosti ali redkosti, značilnosti, kulturno - vzgojni, ekološki, krajinsko oblikovni, estetski, čustveni) ali je na kakršenkoli način vsaj krajevno pomemben za kulturno življenje ljudi.

4.2.1. Splošne značilnosti

????????

4.2.2. Varstveni režimi

4.2.2.1. Varstveni režimi za dediščinsko kulturno krajino

Varuje se :

- krajinska zgradba (naravne in kulturne prvine),
- ekološke procese sonaravnega gospodarjenja v kulturni krajini,
- tipologija krajinskih prvin,
- način povezave s stavbno in naselbinsko dediščino.

Pomembnejša **kulturna krajina** se obravnava tudi **kot kulturni spomenik** (dosledno upoštevanje varstvenega režima). Varstveni režim za kulturno krajino je potrebno smiselno upoštevati tudi pri vseh večjih varovanih območjih naravne in kulturne dediščine.

4.2.2.2. Varstveni režim za vrtnoarhitekturno dediščino

Prepovedano je:

- spreminjati kompozicijo zasnove,
- spreminjati strukturne poteze,
- poškodovati ali spreminjati kulturne sestavine (grajeni objekti, skulpture),
- posegati v naravne sestavine, ki so vključene v kompozicijo (voda, vegetacija, topografija itd.).

Poleg tega velja tudi splošni **varstveni režim za oblikovano naravno dediščino**, ki prepoveduje:

- spreminjati vrtno arhitektonsko zasnovo,
- uničevati ali poškodovati drevje ali grmovje (veje, debla ali korenine),
- uničevati, odstranjevati ali premeščati druge vrtno arhitektonske objekte, ki so sestavni del oblikovne zasnove (npr. skulpture, portali ipd.),
- spreminjati ekološke (npr. talne in mikroklimatske) pogoje, ki so potrebni za obstoj in razvoj drevja ali grmovja (npr. zviševanje ali zniževanje talne vode, odpiranje gozdnih sestojev, spreminjanje osončenosti dreves ali grmov, zasipavanje ali odkopavanje zemljišča ipd.),
- graditi na oblikovani zeleni površini stavbe, poti ali naprave, ki niso v skladu z njenimi značilnostmi,
- spreminjati okolico oziroma posegati v varovano območje oblikovane naravne dediščine tako, da bi bila ta prizadeta (npr. zapiranje pogledov, obzidava, postavljanje energetske vode, reklamnih ter drugih tabel ipd.),
- napeljevati žične in druge energetske vode čez oblikovano zeleno površino; onesnaževati tla in zrak ter odlagati odpadke.

Po predhodnem soglasju pristojne varstvene službe je izjemoma mogoče:

- spreminjati sestav ter namembnost posameznih delov in površin (npr. zasaditev jas ali trat, spremeniti grede v trate ipd.),
- izvajati zavarovalna dela in postavljati naprave za zavarovanje (npr. ograje, zidove ipd.),
- spreminjati značaj in obliko poti (npr. širjenje ali asfaltiranje steza ipd.),
- postavljati klopi, luči, table ipd., urejati počivališča in razgledišča,
- obnavljati ali postavljati stavbe in naprave, ki so povezane z vzdrževanjem ali predpisanim izkoriščanjem oblikovane zelene površine (npr. rastlinjake, drevesnice, gospodarska poslopja),
- polagati podzemeljske cevne in energetske vode (npr. vodovod, plinovod, kanalizacijske cevi, električne in telefonske kable ipd.).

Za drevorede velja **varstveni režim za drevorede**, ki prepoveduje:

- uničevati ali poškodovati drevje (veje, debla ali korenine),
- spreminjati oblikovno zasnovo drevoreda (npr. zasajati nova drevesa ipd.),
- spreminjati ekološke (npr. talne in mikroklimatske) pogoje, ki so potrebni za razvoj in obstoj drevja (npr. zviševanje ali zniževanje talne vode, razsipavanje ali zniževanje zemljišča na rastišču, odkopavanje korenin, zasipavanje debla ipd.),
- izvajati takšna gradbena dela, ki lahko prizadenejo posamezna drevesa ali drevored (npr. miniranje, vibracije ipd.).

Po predhodnem soglasju pristojne službe je izjemoma mogoče:

- napeljevati žične (npr. električne, telefonske) in cevne vode (npr. plinovod, vodovod ipd.),
- obnavljati drevored z dosajevanjem ustreznih dreves,

- uvajati ali ohranjati omejen promet skozi drevored.

Kar zadeva varstvo posameznih dreves, je treba smiselno upoštevati tudi varstveni režim za **dendrološko naravno dediščino**, ki prepoveduje:

- sekati, obsekavati, lomiti oz. drugače nasilno uničevati ali poškodovati drevesa ali njihove dele,
- spreminjati rastiščne pogoje, npr. odstranjevati zemljo, odkrivati korenine, zasipavati deblo, zasipavati rastišče oz. površino nad koreninami, občasno ali stalno poplavljeni rastišče, spreminjati višino talne vode, kislosti oz. alkalnosti tal, spuščati škodljive tekočine ali plinaste snovi na območju rastišča ter odlagati odpadne snovi,
- spreminjati obstoječo osenčenost dreves in rastišča (npr. razgaljati krošnjo ali deblo, zasenčiti drevesa s stavbami ali napravami ipd.),
- obešati ali postavljati tuja telesa na deblo, korenine ali veje (npr. svetilke, nosilce žičnih vodov, table, omarice, antene, razgledišča, stopnice ipd.),
- zgraditi stalne objekte ali zgradbe na območju neposrednega rastišča.

Izjemoma je po predhodnem soglasju pristojne naravovarstvene službe mogoče:

- izvajati sanitarne ukrepe (npr. odstranjevati veje in vrhove, povezovati deblo in veje, utrjevati podlago, zatirati škodljivce ipd.),
- izvajati nekatera dela na rastišču (npr. asfaltirati, betonirati, tlakovati, zasajati grmovje, drevje ali trave ipd.), če ne ogrožajo dreves,
- postavljati manjše občasne objekte (npr. odre, kioske) na območju neposrednega rastišča,
- postavljati manjše stalne objekte (npr. spominska obeležja, vodnjake, svetilke, klopi ipd.) na območju neposrednega rastišča,
- nabirati cvetove ali plodove oz. semena,
- znanstveno-raziskovalno poseganje (npr. jemanje lesnih profilov iz debel, vej ali korenin).

Način varstva sadovnjakov

Za sadovnjake, ki imajo kratko rodno dobo, v primerjavi z ostalimi posameznimi gospodarsko koristnimi drevesi, priporočamo nadomestne saditve istovrstnih avtohtonih, visokodebelnih vrst.

Pomembnejši objekti vrtnoarhitekturne dedišine imajo status **spomenika oblikovane narave**. Za njih veljajo prej naštetih varstveni režimi, če z razglasitvenim aktom ni drugače določeno.

4.3. ARHEOLOŠKA DEDIŠČINA

Arheološka dediščina se varuje v skladu s *Konvencijo o vrstvu arheološke dediščine* (Malta 1992, podpisana s strani R Slovenije 1996, v fazi ratifikacije), kar pomeni:

- ohranitev in zagotovitev znanstvenega pomena na osnovi nadzora arheoloških raziskav in dajanja prednosti nedestruktivnim metodam,
- rezervatno varstvo lokalitet in njihove prostorske integritete, integralno varstvo s sistematičnim vključevanjem v prostorsko načrtovanje na vseh ravneh.

4.3.1. Splošne značilnosti

Nepremična arheološka dediščina so arheološka najdišča oziroma arheološki tereni. Arheološka dediščina je zato precej specifičen del kulturne dediščine, saj skoraj nikoli nimamo opravka le z objektom dediščine, ampak vedno z zaključenim topografskim območjem. Manifestira se torej kot prostorska danost, ki jo moramo, kar se da celovito, upoštevati tudi pri načrtovanju prostorske rabe.

Osnovna značilnost arheoloških terenov so kulturni sloji oziroma stratigrafija s premičnimi in nepremičnimi ostalinami. Na kratko rečeno so to prazgodovinska, antična in srednjeveška naselja s pripadajočimi stavbnimi in komunikacijskimi objekti ter grobišči planega in gomilnega značaja. Obseg oziroma velikost arheoloških terenov določajo rezultati arheoloških raziskav, razprostranjenost naključnih najdb, oblikovanost terena z mikrotopografskimi posebnostmi, geografski položaj, historični viri, ljudska pripoved in že znane tipološke značilnosti naselitvene podobe posameznih zgodovinskih, v našem primeru arheoloških obdobj.

Če je osnovni namen varstva ohraniti kulturno, znanstveno, zgodovinsko in estetsko vrednost nepremične arheološke dediščine, je nadvse pomembno, da jo ohranimo čim bolj v celoti, ker je čas arheološke vire že tako načel, da se ne moremo zadovoljiti samo s proučevanjem izbranega dela še ohranjene dediščine, ampak le z njeno celoto. Že ta celota je namreč le še del tistega, kar je ustvarilo v materialu neko preteklo obdobje. Ker pa pojavov iz preteklosti skoraj nikoli ne razumemo povsem, še zlasti ne v vseh vsebinskih podrobnostih, se zdi tak pristop k varstvu arheološke nepremične dediščine povsem upravičen.

Arheološka dediščina vsebuje vrsto trajnih podatkov za raziskovalno delo. Je dokument povezanosti s preteklostjo in priča o nekdanjem načinu rabe prostora in naravnih dobrin. Ne nazadnje pomeni precejšnjo materialno dobrino, čeprav je njena vrednost težko merljiva, ker neposredno tkivo arheološke dediščine zaradi fragmentarnosti in časovne odmaknjenosti nima praktične funkcije. Dediščina pa kljub temu ne sme biti tujek v prostoru, še manj ekskluzivna posebnost. Arheološko najdišče je, bodisi v izročeni, bodisi deloma raziskani in za boljše razumevanje opremljeni obliki, lahko pomembna vsebinska in likovna obogatitev okolja, determinanta ožjega prostora in javen kulturni

objekt, ki pomeni tudi obogatitev za okolje. Dediščino velja zato obravnavati kot aktivno komponento v vseh družbenih interesih in za te interese.

4.3.2. Način varstva nepremične arheološke dediščine

Potrebe in naloge pri varstvu arheološke dediščine so razumljivo večplastne in med seboj pogosto soodvisne. V postopku vrednotenja moramo upoštevati kar nekaj komponent. Spoznati in ohraniti je treba tiste vrednote arheološke dediščine, ki so vrednote za naš čas in prostor ter, ki dajejo snov za našo časovno, prostorsko in zgodovinsko ozaveščenost.

Eden od pripomočkov za vrednotenje, nikakor pa ne popolno vodilo za dokončno usodo dediščine, je globalna ali vsaj teritorialna odmevnost arheološke dediščine. To se na koncu izrazi v varstvenih režimih. Ti vsebujejo in predpisujejo izhodišča in postopke pri posegih v območje in neposredno okolico arheoloških terenov. Konservatorju daje tak način varstva enotno metodologijo pri operativnem varstvu arheološke dediščine, načrtovalcu oziroma urbanistu pa hitro in zgoščeno informacijo o vrednosti posameznega dela dediščine, da se more tam, kjer ta predstavlja eno od prostorskih danosti, do nje pravilno opredeliti. Zakon o varstvu kulturne dediščine stopnjuje varstveni režim celo v razločevanje med spomenikom in dediščino. Medtem ko je dediščina zavarovana že po zakonu, za spomenik zahteva še poseben pravni akt, ki spomeniku daje posebno varstvo in zanj specifične načine varstva in prostorske rabe.

4.3.3. Varstveni režimi za arheološko dediščino

Varstveni režimi so za vso državo enotni in v kratkem narekujejo naslednje:

Prvi varstveni režim zahteva, da se ohrani spomenik oziroma dediščina v kar najbolj izročenem stanju. Dovoljeni so le posegi za ohranitev, se pravi raziskovanje, konservacija in prezentacija. Za prvi varstveni režim štejemo tudi vzpostavljanje pravih arheoloških rezervatov. Konservacija, prezentacija in prostorske rešitve okolice takega arheološkega terena zahtevajo poseben konservatorski program, ki ga izdelata pooblaščen organizacija za varstvo dediščine s sodelovanjem širše strokovne komisije. Na terenu, varovanem s prvim varstvenim režimom, mora zato raba prostora ostati ista, se pravi, da nova urbanizacija oziroma pozidava nista dovoljeni. Prav tako so vprašljivi radikalni melioracijski posegi na kmetijskih zemljiščih. Prvi varstveni režim izvajamo tako, da zavarujemo in uredimo v obliki arheološkega parka vse na površini vidne sledove oziroma skušamo ohraniti prostor v izročeni obliki z vsemi morfološkimi in estetskimi značilnostmi. Posebna sestavina tega režima za arheološke točke na izrazitih višinskih postojankah je tudi ohranjanje optičnih povezav z drugimi sorodnimi v bližini. Kvalitetna opora varstvenemu režimu na višinskih arheoloških točkah so travniki in gozd, saj navadno dobro "konservirajo" izročeno stanje. Nekoliko drugače je s prvim varstvenim režimom v naseljenih območjih, kjer je dinamika rabe prostora vedno večja in interesi mnogovrstnejši. V naseljih, kjer sledimo tlorisno in komunikacijsko izročilo

iz starejših dob, skušamo to ohraniti, prav tako mrežo komunikacij in parcel, če so seveda tudi te spomeniška sestavina. Presentacija ostalin je nekoliko težja, vendar jo je moč izvesti tako v javnih kot privatnih objektih. Drugi posegi, ki bi utegnili spremeniti podedovani izgled terenov, varovanih s prvim režimom, smejo biti izvedeni le tedaj, če so poprej širše strokovno verificirani, vendar tudi takrat vrednosti arheološke dediščine v nobeni obliki ne smejo osiromašiti, še manj pa jo uničiti.

Drugi varstveni režim dovoljuje spremembe na spomeniku in dediščini, vendar tako, da se ohranijo njune lastnosti. Pred vsakim posegom na arheološkem terenu je treba izvesti zavarovalno izkopavanje, s katerim rešimo drobne najdbe in strokovne podatke, nepremične sestavine pa lahko postanejo nov element v okolju ali objektu. Če z izkopavanjem ugotovljene vrednosti dediščine presegajo pričakovane in poprej znane podatke, se objekt pripravi za prezentacijo po konservatorskem programu oziroma se z dediščino ravna po določilih prvega varstvenega režima. Spremembe, ki so bile načrtovane, zato niso možne. Postopke določa pooblaščen organizacija za varstvo dediščine, če je treba, tudi s sodelovanjem posebne strokovne komisije. Raba prostora na terenih, ki so varovani z drugim varstvenim režimom, naj bi, če je le mogoče, ostala ista. V nasprotnem primeru so spremembe možne šele, ko je zadoščeno vsem varstvenim pogojem. Drugi varstveni režim izvajamo v praksi največkrat tako, da pred spremembo ali pred uničenjem izvedemo zavarovalna izkopavanja, nepremične ostaline pa le tu in tam v skladu z možnostmi vključimo v sodobno rabo prostora. Samo po sebi se razume, da morajo biti zavarovalna izkopavanja izvedena po vseh normah, ki jih za arheološka izkopavanja terjajo predpisi. Razlika je le v obsegu, saj se omejimo na prostor, ki bo s posegom spremenjen.

Tretji varstveni režim dopušča posege na dediščini, tudi popolno prestrukturiranje tkiva, le stanje pred uničenjem moramo dokumentirati oziroma izvajati strokovni arheološki nadzor nad posegi v zemeljske plasti. Nadzor določi pooblaščen organizacija za varstvo dediščine. Raba prostora na takih terenih se lahko spremeni ob zadostitvi varstvenih pogojev. Na terenih, ki jih varujemo s tretjim varstvenim režimom, sledimo torej le preventivnim varstvenim pogojem in sicer z nadzorom nad posegi v zemeljske plasti in razbiramo arheološke podatke hkrati z gradbenim delom. Kjer je to potrebno, nadomestimo strojni izkop z ročnim.

Pomenske sestavine dediščine je treba vedno znova razčlenjevati in poglobljati spoznanja o njenem pomenu in vrednosti. Če ta nova spoznanja to zahtevajo, mora pooblaščen organizacija za varstvo dediščine varstveni režim prevrednotiti v višjo ali nižjo stopnjo in sprožiti ustrezen postopek za spremembo že sprejetega družbenega ali prostorskega načrta.

Zaradi narave arheološke dediščine ne moremo pričakovati, da so nam znani vsi arheološki tereni, pa tudi ne dokončen obseg že znanih. Zato moramo za ostali nezaščiteni prostor smiselno upoštevati eno izmed izhodiščnih načel zakona o varstvu kulturne dediščine (58. člen), ki obvezuje vsakega najditelja arheološkega predmeta ali predmeta arheološke vrednosti, da najdbo pusti nepoškodovano na mestu odkritja, v položaju, kot jo je odkril, o najdbi pa takoj obvesti javni zavod za varstvo kulturne dediščine oziroma njegovo organizacijsko enoto, ki je pristojna za to območje.

Arheološki spomeniki se varujejo rezervatno. Zanje velja režim za arheološko dediščino ob doslednem upoštevanju prepovedi in omejitev.

4.4. STAVBNA DEDIŠČINA

4.4.1. Splošne značilnosti

Pri **sakralni stavbni dediščini** se da ugotoviti, da se je redno odzivala na vplive razvojnostilnih sprememb v umetnosti, vendar je obenem vedno ohranjala kvalitetne pridobitve predhodnjih obdobj. Tako lahko - tako kot pri profani arhitekturi - tudi pri cerkvah govorimo o raščeni arhitekturi, saj tudi pri teh vedno naletimo na sožitje stavbnih prvin v časovnem razponu od 14. do 20. stoletja. Zaradi vpetosti v umetnosti prostor med severom in jugom pogosto opazimo prepletanje različnih prvin mediteranskega in srednjeevropskega stavbarstva, kar je prisotno tudi pri stoletja dopolnjevani slikarsko-rezbarski notranji opremi in drugih bogoslužnih umetnoobrnih izdelkih. Sakralne objekte praviloma odlikuje izrazito dominantna lega v odprtem prostoru ali v naseljih. V njihovi bližini se pogosto nahajajo tudi pokopališča s kapelicami, pokopališkimi razpeli, nagrobniki, pa pomožnimi objekti kot so župnišča, mežnarije, mrliške veže, itd., katerih nastanek in stavbnozgodovinski razvoj je največkrat tesno povezan z zgodovino matičnega objekta, torej bližnje cerkve. Zaradi teh razlogov je pri varovanju cerkvenih objektov potrebno upoštevati tudi izhodišče, da so te pravzaprav del cerkvenih kompleksov in da se lahko tudi z neustreznimi posegi v njihovo neposredno okolico popolnoma razvrednoti njihovo spomeniško vrednost.

Pričujoči seznam in varstveni režimi za umetnostnozgodovinske objekte bodo lahko dober začetek na poti do kulturno prezentiranih spomenikov profane in sakralne umetnosti tega območja le v primeru, če se bo spremenil dosedanji odnos lastnikov ali upravljalcev do spomenikov oziroma ko bodo konservatorji pristojnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine pravočasno, redno in podrobno obveščeni o predvidenih posegih na omenjenih spomenikih ali v njihovi neposredni bližini, in ko bodo imeli možnost izvajati potrebne raziskave za oblikovanje strokovnih navodil za obnovo teh spomenikov.

Profana stavbna dediščina je kot del kulturne dediščine v našem prostoru izredno številna in raznolika, prav tako kot je krajinsko raznoliko območje celotne Slovenije. Pestrost raznih oblik ljudskega stavbarstva, ki se je izoblikovala v zgodovinskem razvoju in se prilagajala vsem prostorskim danostim, je ena temeljnih značilnosti naše kulturne krajine. Posamezne regije, pa tudi mikroregije so izoblikovale prav določen tip naselij in stavbarstva, ki je za to območje značilen ter z njim neločljivo povezan. Poseben pomen za naselja imajo tudi zemljiška parcelacija in tlorisni sistem z izoblikovanimi uličnimi linijami, ki pogojujejo kontinuiteto in identiteto naselja.

Našteta tipika se v današnjem času močno izgublja. Stavbna dediščina je zato tudi ena izmed najbolj ogroženih. Prav na tem področju se staro najhitreje umika novemu, največkrat brez prave potrebe in bistvenega izboljšanja bivalne kulture. Zaradi večinoma neustreznih projektov, prostega izbora gradbenih materialov ter nenadzorovane širitve naselij so dosedanje kvalitete prostora mnogokrat popolnoma razvrednotene.

Pri posameznih varovanih objektih, ki so navedeni v seznamu, je poleg zaščite, ki je opredeljena z varstvenim režimom, varovana tudi neposredna okolica objekta, oz. funkcionalno zemljišče, ki naj ostane nepozidano.

4.4.2. Način varstva stavbne dediščine

Prvi varstveni režim:

- varovanje objekta v celoti, neokrnjenosti in izvirnosti,
- dovoljena dejavnost mora služiti potrebam varstva in po potrebi konserviranju in restavriranju objekta,
- varovanje neposredne okolice in vplivnega območja objekta,
- kakršnikoli posegi so dovoljeni le ob upoštevanju strokovnega mnenja in pogojev, ki jih predpiše pristojna služba za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Drugi varstveni režim:

- varovanje objekta v avtentični pričevalnosti,
- dejavnost v okviru objekta mora biti v skladu z njegovim značajem,
- varovanje neposredne okolice objekta,
- varovanje stavbne gmote, strešnega naklona, rastra in barve strešne kritine,
- varovanje tlorisne zasnove objekta,
- varovanje strukture fasad, fasadne členitve ter posameznih arhitektonskih detajlov,
- za vsak poseg je potrebno predhodno kulturnovarstveno soglasje pristojne organizacije za varstvo kulturne dediščine.

Tretji varstveni režim:

- varovanje lokacije objekta,
- varovanje stavbne gmote, višinskega gabarita, strešnega naklona ter rastra kritine,
- varovanje pomembnejših arhitekturnih detajlov,
- dovoljene so rekonstrukcije objekta, vendar v skladu s pogoji, ki jih predpiše pristojna organizacija za varstvo kulturne dediščine.

4.5. NASELBINSKA DEDIŠČINA

4.5.1. Splošne značilnosti

Pri varovanju naselij in posameznih objektov velja upoštevati in varovati značilne vedute, silhueto in dominantno, kar je povezano z določeno nezazidljivostjo posameznih območij. Prav tako je potrebno varovati zgodovinsko pogojeno parcelacijo, prostorsko urejenost ter izoblikovano gradbeno linijo. Novogradnje se morajo z merskimi razmerji, višinskim gabaritom, strešinami in rastrom fasad prilagoditi obstoječim ohranjenim objektom v naselju.

Vsi posegi v območju, ki je opredeljeno kot naselbinska (urbanistična) dediščina oz. spomenik, morajo biti skrbno pretehtani. Naselja se ne smejo nekontrolirano širiti izven obstoječe historične pozidave. Zato je za vsak poseg potrebno izdati kulturnovarstvene pogoje pristojne organizacije za varstvo kulturne dediščine.

4.5.2. Način varstva naselbinske dediščine

Drugi varstveni režim:

- varujejo se značilne vedute na silhueto in dominantno naselja, s čemer je povezana določena nezazidljivost prostora,
- varuje se tlorisna zasnova naselja, historične gradbena linije v naselju in posamezni ambientni,
- varujejo se značilne stavbne gmote, višinski gabariti, arhitekturni detajli, strukture fasad, nakloni strešin, usmeritev slemen in struktura fasad posameznih sestavnih delov naselja,
- varuje se tudi neposredna in širša okolica naselja,
- vsi posegi v prostor morajo biti skrbno pretehtani, za njih je potrebno pridobiti strokovno mnenje pristojne organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Tretji varstveni režim:

- varujejo se značilne vedute na silhueto in dominantno naselja,
- varuje se tlorisna zasnova naselja in posamezni ambientni,
- pri novogradnjah in nadomestnih gradnjah je potrebno upoštevati značilne stavbne gmote in višinski gabarit v naselju ter smeri slemen in naklone strešin,
- za vse posege v naselju je potrebno pridobiti kulturnovarstvene pogoje pristojne organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

4.6. MEMORIALNA DEDIŠČINA

4.6.1. Splošne značilnosti

Ker ima sleherna tvorba iz preteklosti tudi zgodovinsko ozadje, je pravzaprav vsa kulturna dediščina, bodisi arheološka in etnološka bodisi umetnostna in tehnična, obenem tudi zgodovinska dediščina. Tvarna zapuščina je marsikdaj tudi edini zgodovinski vir in dokument.

O zgodovinski dediščini na nekem območju govorimo zlasti ob tvorbah, ki so pomembne za politično in vojaško, za socialno in gospodarsko zgodovino, za zgodovino sodstva, prosvete in kulture, verstva, znanosti in tehnike. K njej ne prištevamo le stavbnega gradiva in znamenj, marveč zajema tudi shemo parcelacije, prometnega omrežja, razprostranjenost posameznih značilnih dejavnosti ali kultur, način in razpored poselitve itd. Avtentični objekti v prostoru ali skupine objektov, ki imajo posebno zgodovinsko, znotraj nje arheološko, arhitekturno, etnološko, estetsko in tehnično vrednost, morajo biti v osnovnih, značilnih komponentah ohranjeni, ker predstavljajo identiteto prostora in ljudi, ki v njem živijo.

Posebna skupina prezentirane zgodovinske dediščine so javna znamenja, spomeniki in spominske plošče - priče o pomembnih ljudeh in njihovem delovanju. Med temi so najštevilnejši prav gotovo objekti, spomeniki in znamenja ter grobovi iz obdobja prve svetovne vojne in narodnoosvobodilnega boja, ki imajo poleg zgodovinskega predvsem izrazit spominski in pietetni značaj.

Dele naravne in kulturne dediščine, ki imajo posebno kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost, razglase pristojni organi za kulturne in zgodovinske spomenike ali za naravne znamenitosti. Nepremične dele kulturne dediščine, ki imajo posebno znanstveno, zgodovinsko, kulturno in estetsko vrednost, razglasi občinska skupščina s svojim aktom za kulturni ali zgodovinski spomenik, in sicer po tem, ko dobi mnenje ali predlog organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

4.6.2. Način varstva memorialne dediščine

Skladno z zakonodajo so za varovanje različnih primerov zgodovinske dediščine predvideni različni režimi. Namen vseh je varovanje neokrnjenosti in izvirnosti dediščine, ohranjanje razmer za njen nadaljnji obstoj in redno vzdrževanje posameznih objektov, zlasti javnih znamenj.

Nujno je treba preprečevati posege, s katerimi bi se, posredno ali neposredno, utegnile spremeniti osnovne lastnosti, zunanja ali notranja oblika, narava ali druge bistvene značilnosti varovane dediščine (porušitev, zidava, poseki v gozdnih območjih, prestavitve na nove lokacije).

Tako je tudi potrebno - ne glede na varstveni režim - za vsak poseg, ki bi utegnil povzročiti spremembo na zgodovinski dediščini, ali poseg v funkcionalni oziroma vplivni del njenega zemljišča vnaprejšnje strokovno mnenje pristojne organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine, ki določa tudi pogoje za izvedbo posega.

Prvi varstveni režim, ki je najstrožji, varuje ter ohranja neokrnjene in izvirne vse spomeniške lastnosti dediščine, njene kulturne vrednosti, pa tudi vso snov, ki je z njimi povezana. Objekti, pomembni za zgodovino slovenskega naroda, ki so povezani s pomembnimi dogodki in osebami iz naše preteklosti, morajo ohranjati arhitekturne značilnosti, gabaritne oblike, zunanjščino in tlorisno zasnovo ter prezentacijo avtentičnega interierja najpomembnejše faze svojega razvoja. Na stavbah morajo biti ohranjene morebitne poslikave, značilne barve, materiali in izvedbe ometov, stavbne členitve, značilni strešni nakloni, barve kritin itd. Ohranjati je potrebno tudi stavbno pohištvo, vrata in okna, lesene obloge, pa tudi kamnite portale in druge okrasne člene. Vsi posegi se morajo podrediti spomeniški izvirnosti in funkciji. Prepovedana so kakršnakoli dela, ki bi motila memorialno, kulturno, znanstveno, zgodovinsko in estetsko vrednost dediščine. Izjemni posegi, zlasti vzdrževanje in morebitne izboljšave izvirnega stanja, so dovoljeni samo po predhodnem strokovnem mnenju in ob neposrednem nadzoru pristojne organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine. Varovati je potrebno tudi neposredno okolico dediščine ter v kar največji možni meri ohranjati njeno avtohtono vizualno podobo. Poznejše moteče dozidave in prezidave objektov morajo biti odstranjene.

Ta varstveni režim velja tudi za grobove in grobišča, ki so sicer varovani s posebnim zakonom. Pokopališča, grobišča in posamični grobovi ter njihova izvirna ureditev morajo ohraniti vse svoje značilnosti prvotne zasnove in ostati na avtentični lokaciji.

Drugi varstveni režim predvideva ohranjanje osnovnih in najpomembnejših prvin izvirnega stanja zgodovinskih objektov oziroma dediščine (pri objektih je potrebno ohraniti stavbne gmote in druge gabaritne značilnosti, ki so tipične za kraj in njegovo okolico), njenih spomeniških lastnosti, kulturnih in zgodovinskih vrednosti, pa tudi tiste snovi, ki je z njimi povezana. Ohranjanju le-teh se podrejata tudi strokovni konservatorski in restavratorski posegi, ki morajo biti pod neposrednim nadzorom pristojne organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine. Prav tako mora biti z osnovnimi značilnostmi zgodovinske dediščine usklajeno tudi urejanje njene neposredne okolice.

Tretji varstveni režim omogoča preoblikovanje izvirnega stanja zgodovinskih objektov oziroma dediščine, ohranja pa neokrnjene in izvirne le njene posamezne bistvene spomeniške lastnosti, ki niso nujno vezane niti na izvirno snov. Vsi morebitni posegi morajo biti usklajeni z zahtevami pristojne službe za varstvo kulturne dediščine.

4.7. TEHNIŠKA DEDIŠČINA

4.7.1. Splošne značilnosti

Pojem tehniške dediščine in skrb zanjo sta pri nas razmeroma mlada. Organizirano delo se je začelo z ustanovitvijo Tehniškega muzeja Slovenije leta 1951. Tehniški muzej Slovenije skrbi predvsem za premično dediščino, medtem ko je nepremična tehniška dediščina bila in je marsikje še danes prepuščena sama sebi in dobri volji posameznikov. Objekti so hitro propadali, pa tudi zavestno so jih odstranjevali v želji po čim hitrejšem napredku. Kljub temu so nekatera podjetja ali cele gospodarske panoge, ki so s skrbjo za stvarne dokumente svojega razvoja položile trajne temelje za varstvo tehniške dediščine pri nas.

Za vse posege na teh objektih tehniške dediščine je potrebno pridobiti strokovno mnenje pristojne spomeniškovarstvene službe.

4.7.2. Načini varstva tehniške dediščine

D r u g i v a r s t v e n i r e ž i m:

- varuje se objekt v celoti,
- varujejo se vsi pomembni arhitekturni detajli,
- varuje se ožja okolica objekta.

T r e t j i v a r s t v e n i r e ž i m:

- varuje se avtentična lokacija porušenega objekta,
- varujejo se ostaline propadlih objektov,
- gradnje nadomestnih objektov načeloma niso možne.

4.8. OBMOČJA KOMPLEKSNEGA VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE

4.8.1. Splošne značilnosti

Gre za sorazmerno velike enote človekovega okolja v odprtem prostoru, ki vsebujejo eno ali več ožjih območij z medsebojno prostorsko in vsebinsko povezano kulturno dediščino in širše vmesno območje s posameznimi vrednimi kulturnimi prvinami, ki ožjim območjem zagotavljajo prostorsko integriteto in jih bogatijo s pristnimi kulturnimi vrednotami. Območja morajo biti kot celota dovolj prepoznavna in istovrstna, da jih je mogoče topografsko in kulturno dedfinirati. Stavbna dediščina in kulturna krajina v vmesnem prostoru morata biti pretežno ohranjeni oz. brez motečih prvin. Zaradi medsebojnih razmerij kulturnih prvin in velikosti imajo dodatno kulturno, družbeno in gospodarsko vrednost.

Območja, za katera je značilna velika gostota kulturne krajine in številne medsebojne, pogosto zgodovinske soodvisne povezave, so pomembni deli narodove identitete, ki se izraža v prostorskih obeležjih in njihovih povezavah ter tvori prepoznavno kulturno krajino. Gre za skladno in harmonično kulturno krajino visoke doživljajske vrednosti. Poleg zgodovinsko pogojenega razvoja, ki je zabeležen v narodovem spominu, je za njen pomen pomembna tradicionalna pretežno kmetijska raba prostora. Ohranjen način gospodarjenja je blizu sodobnim konceptom urejanja prostora, ki poudarjajo sonaravno gospodarjenje, varstvo virov s ciljem zagotavljanja trajne vitalnosti prostora v vseh njegovih pomenih.

4.8.2. Način varstva

Pomembno je zagotavljanje varstva na celotnem teritoriju predlaganih območij. Smisel varovanja je vpetost varstvenih izhodišč v razvojne programe za zagotavljanje stopnje ohranjenosti kulturne dediščine in ustrezen razvoj kontinuirane kulturne krajine.

Območja je potrebno obravnavati kompleksno, zanje je potrebno na interdisciplinarni ravni pripraviti krajinski razvojni načrt (krajinske zasnove), v katerem je potrebno inventarizirati, analizirati in predlagati območja prenove in varstvu prilagojena območja ter proučiti vidike ustvarjanja nove krajine. Splošen cilj je ohranjanje spoznanih vrednot. Ves razvoj mora biti prilagojen tipiki območja, kar pa ne pomeni nujno poustvarjanja starih vzorcev.

Varujemo posebne lastnosti prisotne posamezne kulturne dediščine glede na varstveno skupino in prostorske opredelitve (arheološka, stavbna, ...; objekt, skupina objektov,...). Zaradi posebnega pomena območja se priznava vsem po tradicionalnih načelih grajenim stavbam in urejevani kulturni krajini status KD in se tako tudi varuje. Vzpostavlja se celovitost in nov pomen območja (navznoter in navzven).

Območja kompleksnega varstva kulturne dediščine so planska obvezna republiška izhodišča. Zanje je potrebno predvideti izdelavo krajinskih zasnov.

**5. EVIDENCA OBMOČIJ IN OBJEKTOV KULTURNE DEDIŠČINE Z
ANALITIČNO UTEMELJITVIJO**

Obvezna republiška izhodišča:

Razglašeni spomeniki:

Predlogi za razglasitve:

PREGLED PO KARTAH:

Karta Vrhnika 8

SEZNAM KD Z ANALITIČNO UTEMELJITVIJO

(EŠD 14) Bevke - Arheološko najdišče Žebravc

Bronastodobno kolišče. Najdbe lončenine, roženega in kamnitega orodja ter orožja; koli. V bližini je bil odkrit tudi drevak.

(EŠD 15) Bistra - Samostan Bistra

Kartuzijanski samostan z gotško zasnovo je opuščen in predelan v tehniški muzej. Ohranjeni so križni hodnik iz 15. stol., stražni stolp in kapela s fragmenti baročne poslikave, mlin, delno pa tudi park.

(EŠD 20) Blatna Brezovica - Vas

Obcestna vas z ohranjeno parcelacijo in talnim sistemom pozidave v osrednjem delu. Vedutno je izpostavljena, ima značilno silhueto, dominantna je zaradi nižje lege prikrita.

(EŠD 21) Blatna Brezovica - Arheološko najdišče Blatna Brezovica

Skupek bronastodobnih kolišč Konec, Zornica, Za mežnarijo, Postrane, Bistra, Mušičev mah, Lipovec, Smrečnica, Na mahu.

(EŠD 36) Pokojišče - Zaporni zid

Poznorimsko zaporno zidovje s šestimi stolpi, ki merijo približno 4m x4m, je dolgo 1042 m in zapira prehod iz Borovnice proti Logatcu, Planini in Cerknici.

(EŠD 79) Črna vas - Cerkev sv. Mihaela

Plečnikova cerkev, urejena v župnišče in cerkev v nadstropju. Grajena je iz preprostih materialov, večinoma lesa. Stavbo poudarjata odprt zvonik in betonsko stopnišče (1938).

(EŠD 102) Dol pri Borovnici - Vas

Obcestna, razpotegnjena vas z nekdanj kvalitetnim stavbnim fondom jedra vasi. Močno degradirana.

(EŠD 190) Ig - Naselbine pri Igu

Skupek koliščarskih in trdinskih naselbin Kepje, Barjejski graben, Partovski graben, Parte, Ižica, Malo mostišče, Maharski graben, Resnik, Gmajna s konca kamene, bakrene in zgodnje bronaste dobe.

(EŠD 422) Mala Ligojna - Vas

Gručasta vas s taborsko cerkvijo in arkadno kaščo.

(EŠD 459) Mirke - Vas

Gručasta vas z razvejano tlorisno zasnovo; pod vasjo se nahaja termalni izvir.

(EŠD 485) Notranje Gorice - Naselbina Gmajna

Koliščarska naselbina iz obdobja eneolitika in bronaste dobe.

(EŠD 529) Podplešivica - Arheološko najdišče Roje, Zamedvednica in Bluše

Območje številnih površinskih najdb prazgodovinske litične industrije in eneolitske keramike, kar kaže na naselbinski značaj terena. Odkriti so bili tudi deblaki.

(EŠD 648) Sinja Gorica - Vas

Razpotegnjeno naselje s starejšim, gručastim delom, ohranjeno prostorsko organizacijo in uličnimi linijami.

(EŠD 808) Verd - Rojstna hiša Jožefa Petkovška

Nadstropna podolžna hiša s povečanimi okni. V srednji osi kamnit portal z letnico 1878. Streha je simetrična dvokapnica s čopi. Na dvoriščni fasadi zaprt lesen gank. Spominska plošča na fasadi.

(EŠD 831) Vnanje Gorice - Arheološko najdišče Dobčenica

Mezolitiski lovski tabor, posamične najdbe od neolitika do srednjega veka.

(EŠD 843) Vrhnika - Trško jedro

Trško naselje se je razvilo iz rimske prometne postojanke, furmanske vasi ter več vaških jeder z obrtnimi delavnicami in tovarnami. Značilna silhueta z dominantno cerkvijo sv. Trojice.

(EŠD 844) Vrhnika - Arheološko območje Trško jedro

Naselbina z izpričano poselitvijo v prazgodovini in rimski antiki. Pozidano v srednjem veku in kasneje. Na Turnišču stoji manjša utrdba, proti JZ in SV poteka zapora.

(EŠD 846) Borovnica - Jelenov most

Zidan železniški most, postavljen sredi 19. stol. v stilu in obliki nekdanjega borovniškega viadukta, še vedno služi svojemu namenu.

(EŠD 849) Vrhnika - Hiša Cankarjev trg 1

Nadstropen kmečki dvorec ob trgu, s konzolnima pomoloma v vogalih, je primer stavbarstva 16. stol.

(EŠD 897) Želimplje - Hiša Želimplje 10

Pritlična hiša z mansardo nad vhodom. Streha je simetrična, dvokapna s čopi. Starejši izvor kažejo ohranjane freske v "hiši". Fasade so oblikovane v slogu 19. stoletja (portal z letnico 1806).

(EŠD 1649) Borovnica - Cerkev sv. Marjete

Po vzoru ježiške cerkve 1829 zgrajena cerkev ima vzdolžno ladjo s klasicistično oblikovano glavno fasado (portal 1903), ravno sklenjen prezbitერიj in zvonik z baročno oblikovano streho.

(EŠD 1650) Pako - Cerkev sv. Nikolaja

Prvič omenjena 1526, barokizirana 1717. Vhod pod zahodnim zvonikom, podolgovata osmerokotna ladja in pravokotni prezbitერიj z opremo s konca 18. in iz 19. stoletja.

(EŠD 1673) Brezovica pri Ljubljani - Cerkev sv. Antona Puščavnika

Cerkve je bila prvič omenjena leta 1526. Sedanja enoladijska z zvonikom na zahodni strani, izhaja iz druge polovice 19. stoletja. Sočasna je kakovostna notranja oprema domačih mojstrov.

(EŠD 1674) Notranje Gorice - Cerkev sv. Martina

Cerkev je bila prvič omenjena v 15. stoletju. Enoladijska cerkev s prezbitერიem in z zvonikom na zahodni strani je rezultat prezidav v drugi polovici 19. stoletja. Iz tega časa je tudi notranja oprema.

(EŠD 1675) Vnanje Gorice - Cerkev sv. Duha

Prvič je bila omenjena leta 1526. V drugo polovico 19. stoletja sodi sedanja manjša enoladijska cerkev s historično fasado, prezbitერიem in z zvonikom na zahodni strani ter notranjo opremo domačih mojstrov.

(EŠD 1676) Dragomer - Cerkev sv. Lovrenca

Starejša cerkev. Prezidava 1711 je baročno preoblikovala prostor ladje in ožjega prezbitერიja. V ladji odkrite srednjeveške freske, ohranjeni fragmenti prizora pasijona.

(EŠD 1677) Log pri Brezovici - Cerkev sv. Janeza Krstnika

Patrocinij izkazuje staro lokacijo. Prvič omenjena 1526, leta 1900 povečana, sočasno obnovljeni vsi oltarji. Okoli cerkve obzidje. Vhod pod zahodnim zvonikom, ob prezbitერიj prizidana zakristija.

(EŠD 1848) Ig - Cerkev sv. Martina

Zgradil jo je stavbenik G. Maček leta 1720. Preprost dvoranski prostor je razgibal z dvema obsežnima kapelama. Baročna notranja oprema je iz druge polovice 18. stoletja.

(EŠD 1849) Dobravica - Cerkev sv. Gregorja

Cerkev je enotno zasnovana ambiciozna baročna arhitektura z letnico 1752 na portalu. Glavni oltar je iz leta 1764, slikana stranska oltarja sta sočasna z glavnim oltarjem.

(EŠD 1850) Iška - Cerkev sv. Jedrti

Podružnična cerkev sv. Jedrti je v osnovi baročna arhitektura s kvadratno zasnovano ladjo, ki preide v tristrano zaključen prezbitერიj. Zvonik je prizidan ob zahodno steno ladje.

(EŠD 1851) Iška vas - Cerkev sv. Mihaela

Cerkev sestavljajo gotski križnobreasto obokan prezbitერიj, romanska ravnostropna ladja ter prizidan zgodnjebaročni zvonik. Freske sodijo v 16. stol. V cerkvi je urejen lapidarij rimskih nagrobnikov.

(EŠD 1852) Kremenica - Cerkev sv. Urha

V osnovi še gotška cerkev ima pravokotno ladjo in k njej z leti prizidan zvonik ter petosminsko zaključen prezbitერიj. Baročni oltar.

(EŠD 1853) Matena - Cerkev sv. Mohorja in Fortunata

Cerkev je barokizirana gotška vaška podružnica. Glavni oltar je iz druge polovice 18. stoletja, stranska sta značilna primerka zlata oltarja iz 17. stoletja.

(EŠD 1854) Pijava Gorica - Cerkev sv. Simona in Juda

Vaška podružnica z gotskim prezbitერიem, barokizirano ladjo, leta 1898 zvišanim zvonikom in zakristijo ima nad portalom letnico 1677. Znotraj so freske Janeza Ljubljanskega in zrelobaročna oltarna oprava.

(EŠD 1855) Sarsko - Cerkev sv. Ruperta

V osnovi še romanska arhitektura z romanskim okencem na južni ladijski steni. Romanski ladji je prizidan gotski petosminsko zaključen prezbitrij in zvonik. Notranjost je barokizirana.

(EŠD 2177) Preserje pod Krimom - Cerkev sv. Vida

Baročna arhitektura sezidana 1711. Izjemno cerkveno opremo sestavljajo črni marmorni oltarji. Freske so delo bratov Šubic.

(EŠD 2178) Jezero - Cerkev sv. Lovrenca

Manjša gotška podružnična cerkev sv. Lovrenca je bila pozneje barokizirana.

(EŠD 2179) Preserje pod Krimom - Cerkev sv. Jožefa

Zgodnje baročna, centralna cerkvena stavba, grajena leta 1658, izjemna za slovensko baročno sakralno arhitekturo. Notranja oprema je sočasna z gradnjo, stranska oltarja sta iz leta 1831.

(EŠD 2180) Kamnik pod Krimom - Cerkev sv. Florijana

Cerkev se prvič omenja leta 1526. Opazni so gotski stavbni elementi. Sredi 18. stoletja je bila barokizirana. Notranja oprema je baročna. Glavni oltar sodi v drugo polovico 18. stoletja.

(EŠD 2181) Prevalje pod Krimom - Cerkev Žalostne Matere božje

Poznobaročno cerkev so 1727 zgradili kartuzijani iz Bistre. Freske so delo Jurija Šubica in J. Wolfa iz zadnje četrtine 19. stol., stranska oltarja z Metzingerjevima slikama. Cerkvena oprema je prvotna.

(EŠD 2182) Podpeč - Cerkev sv. Ane

Sprva je tu stala gotška cerkev; sedanja izvira s konca 16. ali začetka 17. stoletja. Zvezdasto obokan poligonalni prezbitrij. Notranjost je bila med drugo svetovno vojno zelo poškodovana.

(EŠD 2183) Planinca - Cerkev sv. Tomaža

Na romanski stavbni zasnovi rekonstruirana podružnična cerkev sv. Tomaža, ki je del preserske fare.

(EŠD 2566) Tomišelj - Cerkev Device Marije rožnega venca

Manjšo kapelo omenjenjo že leta 1519. Na njenem mestu v začetku 17. stoletja nastane baročna centralna cerkev s pravokotnim prezbitrijem, stranskima kapelama in zvonikom. Oltarna oprema je iz 18. stoletja.

(EŠD 2567) Brest - Cerkev sv. Andreja

Dvoranska cerkev je bila postavljena v spomin na kugo. Leta 1614 jo je posvetil škof Tomaž Hren. Na začetku 18. stoletja je bila močno predelana. Sočasen je tudi glavni oltar.

(EŠD 2568) Strahomer - Cerkev sv. Jakoba

V 17. stol. predelana cerkev (1495) z zvezdasto obokanim prezbitrijem in banjasto obokano ladjo ter zvonikom, prislonjenim na čelno fasado, ima kakovostne freske s konca 15. stol. in zlati glavni oltar.

(EŠD 2569) Podkraj pri Tomišlju - Cerkev sv. Janeza Krstnika
Manjša barokizirana vaška gotska podružnica. Notranja oprema je baročna.

(EŠD 2682) Blatna Brezovica - Cerkev sv. Jakoba
Cerkev, prvič omenjena 1526 in barokizirana sredi 18. stoletja, ima podolžno ladjo, ožji prezbiterij s posnetimi ogli in vhod pod zahodnim zvonikom. Glavni oltar je iz 1753. leta.

(EŠD 2684) Mala Ligojna - Cerkev sv. Lenarta
Sredi 18. stol. barokizirana gotska cerkev ima nizko ladjo s strmo dvokapno streho, ožji triosminski prezbiterij, vhod pod zahodnim zvonikom, zakristijo ter sočasno notranjo opremo.

(EŠD 2685) Sinja Gorica - Cerkev sv. Joba
Srednjeveška podružnica, prvič omenjena 1526, večje prezidave 1821. leta. Vhod pod zahodnim zvonikom.

(EŠD 2687) Verd - Cerkev sv. Antona Puščavnika
Baročna cerkev s preloma 17. v 18. stoletje ima vhod pod zahodnim zvonikom, pravokotno ladjo, triosminski prezbiterij z zakristijo in bogato notranjo opremo iz prve polovice 18. stoletja.

(EŠD 2688) Velika Ligojna - Cerkev sv. Jurija
Cerkev, prvič omenjena 1526 in barokizirana sredi 18. stol., ima pravokotno ladjo, ožji pravokotni prezbiterij, zvonik nad vhodom, zakristijo na jugu ter sočasno notranjo opremo in odkrite freske.

(EŠD 2718) Želimplje - Cerkev sv. Vida
Enoladijska stavba grajena med leti 1882 in 1884 v neorenesančnem slogu po načrtih ljubljanskega stavbarskega mojstra Faleschinija na prostoru starejše predhodnice.

(EŠD 2761) Ig - Razvaline cerkve sv. Jurija
V osnovi romanska, kasneje gotizirana cerkviča sv. Jurija je danes v razvalinah.

(EŠD 2763) Iška vas - Cerkev sv. Križa
Barokizirana cerkev z vhodom skozi zvonik, pravokotno obokano ladjo, slavolokom, triosminskim prezbiterijem in novo prizidano zakristijo je v osnovi romanska. Notranja oprema je baročna, slabo ohranjena.

(EŠD 2831) Gornji Ig - Cerkev sv. Lenarta
Ruševine, v osnovi gotske podružnične cerkve sv. Lenarta. Cerkev je bila rekonstruirana v letih 1997 - 1998.

(EŠD 2833) Bevke - Cerkev sv. Križa
V drugi polovici 18. stol. barokizirana cerkev, prvič omenjena 1528, ima ovalno ladjo s stranskima kapelama, pravokotni prezbiterij, vhod pod zahodnim zvonikom in opremo iz prve polovice 19. stoletja.

(EŠD 5718) Črna vas - Spomenik žrtvam NOV v Kozlarjevi gošči

Spomenik - stiliziran Triglav, sezidan iz kamnitih blokov, na katerem sta pritrjena srčasta kovinska plošča z imeni žrtev in napis, je posvečen žrtvam iz okoliških krajev, pobitim v letih 1943-1944.

(EŠD 5721) Ig - Spomenik padlim v NOB

Pet metrov visok kamnit obelisk v obliki tristrane prizme (E. Ravnikar in J. Lap, 1958), na katerem so na vseh straneh vklesana imena padlih, je posvečen v NOB padlim borcem z Iga in okoliških vasi.

(EŠD 5723) Gornji Ig - Grobišče padlih borcev XIV. in XVIII. divizije

Sredi ograjenega prostora, zasajenega z okrasnim zelenjem, stojita visoka kamnita stebra s posvetilom, med njima pa nagrobnik v obliki ležečega kvadra. Grobišče je bilo urejeno 1958 po načrtih J. Lap.

(EŠD 5724) Gornji Ig - Spomenik žrtvam NOB v Lapušni dolini

Na tlakovani ploščadi stoji meter visok kamnit kvader, na katerem je vklesano posvetilo z imeni žrtev, ki so jih leta 1942 v dolini pobili Italijani.

(EŠD 5727) Kamnik pod Krimom - Spomenik padlim v NOB na Sodnem vrhu

Dvanajst metrov visok, iz več različno obdelanih kamnov sestavljen obelisk (P. Trpin, 1954) z vklesanimi imeni padlih z območja krajevnih skupnosti Podpeč-Preserje in Rakitna, stoji na večji zidani ploščadi.

(EŠD 5728) Kamnik pod Krimom - Grobnica padlih v NOB na Sodnem vrhu

Iz obdelanih kamnitih kvadrov zidana okrogla grobnica (P. Trpin, 1953) ima na vrhu kamnito žaro z vklesanim posvetilom. V grobnici ležijo partizani, padli v NOV na območju krajevne skupnosti Podpeč-Preserje.

(EŠD 6031) Borovnica - Ostanke borovniškega viadukta

Ostanke zidanega železniškega viadukta: steber št. 21 in opornik na zahodni strani viadukta, zgrajeni v letih 1850 do 1857.

(EŠD 7912) Bistra - Vrt in park ob samostanu Bistra

Na prostoru križnega vrta in v okolici so v 19.stol. po večjih prezidavah kompleksa uredili park z mrežo poti med objekti, obsajenim s tujerodnimi drevesi, ribnik in obhodno pot z drevoredom.

(EŠD 8775) Bistra - Območje samostana Bistra

Samostanski kompleks sestavljajo opuščeni samostan, predelan v tehniški muzej, park in širše vplivno območje z delom Ljubljanskega Barja in gozdnatega zaledja.

(EŠD 9219) Borovnica - Hiša Zalarjeva 21

Mogočen, enonadstropen stanovanjsko-gospodarski objekt, pokrit z dvokapno opečno streho s čopi. Ohranjeni so številni kvalitetni arhitekturni detajli (odprte arkade, obokani stropi itd.).

(EŠD 9368) Ljubljana - Arheološko območje Ljubljansko barje

Območje Ljubljanskega barja kot celota je arheološki teren z najdbami iz vseh arheoloških obdobij od paleolitika do rimskega obdobja. Med pomembnejše ostaline sodijo prazgodovinska kolišča.

(EŠD 9537) Dol pri Borovnici - Kašča pri hiši Dol pri Borovnici 35

Enocelična podkletena kašča zidana iz kamna ima portal s posnetim robom. V pritličje vodi kamnito stopnišče, pokrito z lopo na treh stebrih. Obokana klet in pritličje. Letnica na oknu 1665.

(EŠD 9538) Mala Ligojna - Kašča pri hiši Mala Ligojna 21

Nadstropna, zidana kašča krita s simetrično dvokapno streho s čopi. Nadstrešek nad stopniščem v gornje nadstropje sloni na dveh kamnitih stebrih. Na portalu je letnica 1835. Kletni obok podpira steber.

(EŠD 9539) Mirke - Domačija Mirke 1 in 2

Vrhlevna, pribrežna hiša z letnico 1872 na portalu, vzporedno stoječ nadstropen hlev z opečnimi mrežami, pritlična gostiška hiša z letnico 1862, zidani svinjaki in toplar. Ves kompleks je obzidan.

(EŠD 9540) Drenov Grič - Domačija Drenov Grič 9

Nadstropna hiša - gostilna in nadstropno gospodarsko poslopje v obliki črke L. Hišne fasade so neustrezno obnovljene, ohranjen tloris in oboki. Lokacija nekdanje mitnice. Predelava 1911.

(EŠD 9541) Mirke - Hiša Mirke 3

Dvoetažna hiša s členjeno fasado in pravokotnim portalom (1863). Etaže so ločene s profiliranim zidcem, na strehi sta frčadi v srednji osi. Dvokapnica s čopi. Nov prizidek na zahodu.

(EŠD 9542) Mirke - Domačija Mirke 4

Pritlična zidana hiša z vhodom, do katerega vodi enoramno stopnišče, portal 1885, zidan arkadni svinjak s poslikavo (1870) in nadstropna zidana kašča z arkadno vhodno lopo.

(EŠD 9816) Verd - Miklčeva kašča

Baročna, zidana, nadstropna kašča. V nadstropje vodi zunanje, enoramno stopnišče, podprto s klesanim stebričem. Kaščo pokriva dvokapna streha. Danes je v kašči galerija.

(EŠD 9820) Želimlje - Hiša Želimlje 9

Manjša podolžna vrhlevna hiša, pokrita s dvokapno streho na čop. Vhod v stanovanjski del je po enoramnem zunanjem stopnišču. Vhodni kamnit portal je robustno oblikovan in datiran z letnico 1803.

(EŠD 10119) Ig - Hiša Ig 119

Mogočna, pritlična, v delu podkletena kmečka hiša iz sredine 19. stol. Streha s podaljšanimi čopi je krita z bobrovcem. V delu hiše je bila trgovina.

(EŠD 10523) Dragomer - Arheološko najdišče pri cerkvi sv. Lovrenca

Na vzpetini, na kateri stoji cerkev sv. Lovrenca, je poznoantični kastel.

(EŠD 10525) Mala Ligojna - Arheološko najdišče Frtica

Na Frtico razni avtorji locirajo antično obcestno utrdbo. Na barju, južno od Frtice, domnevamo potek trase rimske ceste Emona - Aquileia.

(EŠD 10526) Mala Ligojna - Arheološko najdišče Goričica

Na območju osamelca Goričice in ledine V goričicah so bili odkriti prazgodovinski kamniti sileksi.

(EŠD 10527) Mirke - Arheološko najdišče Hrastje

V naselju in predvsem na ledini Hrastje so odkrili rimske novce.

(EŠD 10528) Pako - Arheološko najdišče Prevek

Na hribu Prevek je bilo odkrito prazgodovinsko kamnito kladivo iz serpentinaste breče.

(EŠD 10531) Verd - Arheološko najdišče Verd

Pri kopanju temeljev za hišo je bil odkrit antični žarni grob, ki je verjetno del še neraziskane antične nekropole. Z Verda izvira tudi zatrejni del rimskega nagrobnika, ki je danes shranjen v Bistri.

(EŠD 11139) Bevke - Naselbina Gradišče

Pri zemeljskih delih so bili odkriti ostanki zidov, opeke in črepinj. S sondiranjem je bilo ugotovljeno, da gre za sledi neolitske, eneolitske, železodobne, antične in recentne poselitve.

(EŠD 11140) Bevke - Naselbina Brdo

Odkrita lončenina in ostale najdbe kažejo na obstoj naselbine iz obdobja mezolitika, eneolitika in bronaste dobe.

(EŠD 11141) Bevke - Arheološko najdišče Zaloke

Na ledini Zaloke je bilo pri zemeljskih delih odkrito ognjišče in lončenina, domnevno prazgodovina.

(EŠD 11142) Blatna Brezovica - Koliščarski naselbini Hočevarica in Stare gmajne
Območje dveh eneolitskih koliščarskih naselbin Hočevarca in Stare gmajne.

(EŠD 11143) Blatna Brezovica - Arheološko območje Njiva

Trdinska eneolitsko - zgodnjebronastodobna naselbina. Domačini omenjajo v enem izmed jarkov prisotnost kolov, a je treba morebiten obstoj kolišča preveriti z arheološkimi raziskavami.

(EŠD 11144) Blatna Brezovica - Kolišče Veliki Mah

Bronastodobno kolišče.

(EŠD 11145) Blatna Brezovica - Arheološko najdišče Za strugo

Bronastodobno kolišče v bližini katerega je bil v jarku za osuševanje odkrit drevak.

(EŠD 11149) Dobravica - Arheološko območje

Odkriti so bili ostanki antičnih stavbnih ostalin. Severozahodno od vasi leži neraziskano gomilno grobišče, verjetno prazgodovinsko.

(EŠD 11151) Ig - Arheološko najdišče Pungrt

Na vzpetini Pungrt je prazgodovinska naselbina. Odkriti so bili tudi številni rimski nagrobniki, ki verjetno izvirajo z vznožja oziroma antične vaške naselbine pod Pungrtom.

(EŠD 11152) Iška - Arheološko najdišče

Na območju naselja Iška so bile odkrite posamične kovinske najdbe iz mlajše železne dobe.

(EŠD 11153) Iška vas - Arheološko območje Britof in Poljane

Cerkev sv. Mihaela, v kateri je urejen lapidarij rimskih nagrobnikov, je sezidana iz spolij delno raziskane rimske nekropole. V bližini je križišče rimskih vicinialnih cest in ruševine kvadratnega tlorisa.

(EŠD 11154) Iška - Arheološko območje Grad

Potencialno arheološko najdišče. Na območju Grad so bile slučajno odkrite kovinske najdbe za katere se domneva, da so prazgodovinske.

(EŠD 11155) Kamnik pod Krimom - Arheološko območje Žabji grad

Na izstopajočem griču so ostanki temeljev nekega, morda antičnega objekta. Tu so bili odkriti tudi rimski nagrobniki.

(EŠD 11156) Planinca - Arheološko območje Britof

Ledinsko ime Britof kaže na potencialno arheološko najdišče. Zemljišče obdaja zid iz suho vezanega kamenja. Najdišče časovno še ni opredeljeno.

(EŠD 11157) Podpeč - Arheološko najdišče sv. Ana

Ob cerkvi sv. Ane leži manjše prazgodovinsko gradišče, odkrite so bile prazgodovinske površinske najdbe.

(EŠD 11158) Prevalje pod Krimom - Gradišče Žalostna gora

Na Žalostni gori je manjše prazgodovinsko gradišče.

(EŠD 11159) Sarsko - Arheološko območje

Glede na konfiguracijo terena na območju ledin Pri cerkvi, Gredna in Rasuke domnevamo lokacijo s prazgodovinsko ali antično poselitvijo.

(EŠD 11160) Staje - Rimski nagrobnik Dedec v Stajah

V živo skalo vklesan rimski nagrobnik s trikotnim zatrepom z rozeto. Napis je slabo čitljiv.

(EŠD 11161) Strahomer - Arheološko območje Trnovo

Drobne najdbe, odkrite okoli podružnične cerkve sv. Jakoba, kažejo na obstoj rimskodobne naselbine. Odkrita je bila tudi rimska cesta.

(EŠD 11163) Tomišelj - Prazgodovinsko gradišče Srobotnik

Prazgodovinsko gradišče ni detajlno raziskano, a verjetno sodi v starejšo železno dobo.

(EŠD 11306) Prevalje pod Krimom - Ambient cerkve Žalostne Matere božje

Obzidje s 14 kapelicami Križevega pota obdaja pozno-baročno podružnično cerkev Žalostne Matere božje.

(EŠD 11307) Prevalje pod Krimom - Kapelice Križevega pota

Obzidje s 14 kapelicami Križevega pota s slikami, nastalimi 1763.

(EŠD 11363) Ig - Domačija Ig 151

Mogočna pritlična hiša z mansardo nad vhodom - Gerbčeva gostilna in pripadajoče gospodarsko poslopje, hlev s senikom so s konca 19. stol. K domačiji sodijo še delavnica ter štiri kostanjeva drevesa.

(EŠD 11365) Matena - Kašča pri hiši Matena 32

Manjši, nadstropni objekt z začetka 19. stol. Streha je simetrična dvokapna, s podaljšanim napuščem nad lesenimi stopnicami in gankom v nadstropju, kjer je vhod v kaščo. Pritličje bivalno.

(EŠD 11369) Brezovica pri Ljubljani - Domačija pri Poku

V 90. letih obnovljeno domačijo sestavljata dvoetažna gostilna z členjenimi fasadami in staro letnico na portalu 1803 in nadstropna zidana kašča z letnico nastanka 1794.

(EŠD 11370) Brezovica pri Ljubljani - Kašča pri hiši Podpeška 22

Na domačiji je ohranjena nadstropna, zidana kašča (19. stoletje), ki ima v spodnjem delu svinjake, do vhoda s čelne fasade pa vodijo kamnite stopnice. Objekt je pokrit z opečno simetrično dvokapnico.

(EŠD 11371) Plešivica na Barju - Kašča pri hiši Plešivica 56

Nadstropna, zidana kašča stoji v sklopu domačije. V nadstropje vodijo kamnite stopnice pod obokom, pred vhodom podprta z arkadnim lokom s stebričem. Ima opečno dvokapnico in je podkletena; 19. stol.

(EŠD 11372) Vnanje Gorice - Domačija Pod Goricami 17

Pritlična, zidana hiša z zatrepom nad vhodom in letnico 1863 na pravokotnem portalu iz podpeškega marmorja. Nasproti hiše hlev in še dve gospodarski poslopji.

(EŠD 11373) Vnanje Gorice - Domačija Vnanje Gorice 47

Domačijo sestavljata pritlična, delno podkletena hiša s strešno mansardo, ohranjeno fasadno dekoracijo in letnico 1904 na portalu ter zidano gospodarsko poslopje.

(EŠD 11374) Vnanje Gorice - Domačija Vnanje Gorice 70

Domačijo sestavljata pritlična hiša - nekdanja trgovina in gostilna -, ter nadstropno gospodarsko poslopje pred njo. Hiša ima lesen gank v zatrepu čelne fasade in letnico 1913.

(EŠD 11375) Vnanje Gorice - Domačija Vnanje Gorice 77

Podkletena hiša z ohranjenimi šivanimi robovi in okenskimi okvirji v ometu, portalom iz podpeškega marmorja z letnico 1854 ter zidano, nadstropno gospodarsko poslopje z opečnimi mrežami v zatrepu.

(EŠD 11376) Vnanje Gorice - Domačija Vnanje Gorice 80

Domačija ima zidano pribrežno hišo z letnico 1867 na kletnem portalu, pokrito z dvokapnico s čopi, in nadstropno zidano gospodarsko poslopje s hlevom in kaščo v nadstropju, do katere vodi stopnišče.

(EŠD 11377) Vnanje Gorice - Hiša Pod Goricami 3

Pritlična, zidana kmečka hiša, pokrita z opečno dvokapnico s čopi, ima značilno poudarjen strešni zatrej nad glavnim vhodom. Portal segmentne oblike iz podpeškega marmorja z vklesano letnico 1837.

(EŠD 11378) Vnanje Gorice - Hiša Vnanje Gorice 79

Vzdolžna hiša je delno podkletena, s poudarjenim strešnim zatrepom nad glavnim vhodom. Z ožjo, čelno stranjo je obrnjena na cesto. Zasnova konec 19. stoletja.

(EŠD 11379) Babna Gorica - Naselbina Babna Gorica

Odkrite so bile površinske najdbe litične industrije, predvidevamo naselbinsko najdišče iz mezolitskega obdobja.

(EŠD 11380) Babna Gorica - Arheološko območje Ajdovček

Potencialno arheološko najdišče, časovno še ni opredeljeno. Gre za antropogeno kopasto vzpetino, ki jo obdaja suha struga - utrdjena ali zavetiščna struktura.

(EŠD 11381) Babna Gorica - Arheološko območje Grmez

Naselbinske površinske najdbe iz mezolitskega in eneolitskega obdobja.

(EŠD 11382) Babna Gorica - Rimska cesta

Del rimske vicinalne ceste med Babno Gorico in Igom.

(EŠD 11383) Bevke - Arheološko najdišče Kostanjevica

Odkrite so bile površinske naselbinske najdbe, predvsem litične, iz obdobja mezolitika.

(EŠD 11384) Bevke - Domačija Bevke 9

Domačijo sestavljajo pritlična, zidana hiša z dvignjenim zatrepom nad vhodom z letnico 1881, zidani svinjaki in velik zidan hlev z opečnimi mrežami v zatrepu.

(EŠD 11385) Bevke - Hiša Bevke 14

Delno podkletena kmečka hiša stoji z ožjo čelno fasado ob cesti. Pokriva jo strma opečna dvokapnica s podaljšanim napuščem nad vhodno fasado. Ohranjen je kamnit pravokoten portal z letnico 1884.

(EŠD 11386) Bevke - Hiša Bevke 19

Pritlični stanovanjski objekt z zatrepom nad vhodom, datiranim z letnico 1858. Pokrit s strmo opečno dvokapnico.

(EŠD 11387) Bevke - Hiša Bevke 33

Stanovanjska hiša s prenovljeno štiriosno čelno fasado in kamnitim portalom z letnico 1914. Pokrita je z opečno dvokapno streho s čopi.

(EŠD 11388) Bevke - Hiša Bevke 37

Pritlična hiša izrazito podolžnega tlorisa, s čelno fasado obrnjena na cesto. Na čelni fasadi je ohranjen profiliran venec, ki ločuje pritličje od zatrepnega dela fasade. 19. stoletje.

(EŠD 11389) Bevke - Hiša Bevke 39

V breg postavljena hiša, delno podkletena in pokrita z opečno dvokapno streho s čopi. Z ožjo čelno fasado je obrnjena na cesto. Hiša je s konca 19. stoletja.

(EŠD 11390) Bevke - Hiša Bevke 43

V breg postavljena, zidana hiša ima nad vhodno fasado dvignjen zatrep, na dvoriščni strani pa podaljšan strešni napušč. Pokriva jo simetrična opečna dvokapnica. Zasnova 19. stol.

(EŠD 11391) Bevke - Hiša Bevke 50

Pritlična hiša s kamnitim portalom in letnico 1866. Pokrita s strmo opečno dvokapnico. V zatrepu pod strešnim slemenom je ohranjena prezračevalna dekorativna lina v obliki rozete.

(EŠD 11392) Bevke - Skupina kozolcev pri hiši Bevke 24

Skupina treh kozolcev, topjarjev. Ob njih stoje še enojni stegnjeni kozolci. Eden od njih ima ohranjeno letnico postavitve 1852.

(EŠD 11393) Bistra - Arheološko najdišče Bistra

Na prostoru nekdanjega samostana in v potoku Bistri so bile odkrite posamične prazgodovinske kovinske najdbe. V nekdanjem samostanu so bili odkriti tudi rimski epigrafski spomeniki.

(EŠD 11394) Blatna Brezovica - Najdišče drevaka

V jarku za osuševanje je bil odkrit prazgodovinski drevak, ki še vedno leži in situ.

(EŠD 11395) Blatna Brezovica - Domačija Blatna Brezovica 16

Domačijo sestavljajo pritlična hiša zatrepom nad vhodom z letnico 1866 in hlev s senikom, ki stoji za hišo in ima značilne opečne dekorativne mreže in lesen zatrep v dveh horizontalnih nivojih.

(EŠD 11396) Blatna Brezovica - Hiša Blatna Brezovica 7

Vbrežna, vrhkletna, zidana hiša. Nad vhodom je podaljšan napušč strme dvokapnice. Okenski okviri iz ometa in profiliran zidec med pritlično etažo in trikotnim čelom zatrepa. Zasnova 19. stol.

(EŠD 11397) Borovnica - Arheološko najdišče Mazijeva opekarna

Ob gradnji viadukta je bila odkrita prazgodovinska kamnita sekira.

(EŠD 11398) Breg pri Borovnici - Arheološko najdišče Borovniščica

Ob potapljanjih v potok Borovniščico in reko Ljubljanico, so bile odkrite številne arheološke najdbe iz raznih arheoloških obdobj.

(EŠD 11399) Brest - Arheološko območje Otok

Konfiguracija terena, ki ga domačini imenujejo Otok, kaže na potencialno arheološko najdišče, ki je časovno težko določljivo.

(EŠD 11400) Brest - Hiša Brest 21

Pritlična hiša pod skupnim slemenom združuje bivalni in gospodarski del. Ohranjena je fasadna dekoracija bivalnega dela objekta (šivan rob, okenski okviri), na pravokotnem kamnitem portalu letnica 1913.

(EŠD 11401) Brest - Hiša Brest 7

Zapuščena, pritlična hiša, z opečno, simetrično dvokapnico s podaljšanim napuščem. Pod isto streho bivalni in gospodarski del. Fasade so secesijsko ornamentirane, letnica 1911 na portalu.

(EŠD 11402) Brezovica pri Ljubljani - Arheološko najdišče Radna

Na bregu potoka Radna, na ledini Na cegunci, so bile odkrite antične in srednjeveške drobne najdbe.

(EŠD 11403) Brezovica pri Ljubljani - Rimska cesta

Sledovi rimske ceste in drobne antične najdbe se razprostirajo na obeh straneh Tržaške ceste in na širšem območju naselja. Odkrit je bil miljnik - pogrešan. Razni avtorji omenjajo antične sarkofage.

(EŠD 11404) Goričica pod Krimom - Arheološko najdišče Bjetenca

Na ledini Bjetenca je bil odkrit prazgodovinski deblak, ki je še ohranjen in situ.

(EŠD 11405) Goričica pod Krimom - Arheološko najdišče Grič

Na severnem in zahodnem obrobju osamelca so bile odkrite prazgodovinske naselbinske ostaline, veliko število sileksov, prazgodovinske keramike in drevak.

(EŠD 11406) Ig - Arheološko najdišče rimskega vicusa

Številne rimskodobne drobne, naselbinske in grobiščne najdbe, dokazujejo obstoj rimskega vicusa.

(EŠD 11407) Ig - Arheološko najdišče Zidana gorica

Med sondiranjem leta 1979 je bila odkrita antična pepelnica.

(EŠD 11408) Ig - Hiša Ig 103, 106

Pritlična nekdanja mesarija, danes okrepčevalnica. S ceste trije vhodi, nad njimi zatrep. Fasade so členjene v ometu in barvi. Na portalu letnica 1897.

(EŠD 11409) Ig - Hiša Ig 90

Pritlična vogalna hiša - trgovina s tremi vhodi (dva na daljši fasadi in en na čelni) in mansardo. Pokriva jo opečna dvokapnica. Kamniti portal nosi letnico 1880. Fasada rustikalno členjena, rumene barve.

(EŠD 11410) Iška Loka - Naselbina Trdine

Številčne površinske najdbe keramike in litične industrije kažejo na mezolitsko, eneolitsko in zgodnjebronastodobno poselitev tega prostora.

(EŠD 11411) Kamnik pod Krimom - Naselbina Založnica

Koliščarska naselbina iz obdobja eneolitika.

(EŠD 11412) Kremenica - Arheološko najdišče Kremenški hrib

Na severnem pobočju Kremenškega hriba so bile odkrite sledi litične industrije, verjetno mezolitske.

(EŠD 11413) Lipe - Arheološko najdišče Kozlerjev morost

Leta 1978 je bil na lokaciji odkrit največji hrastov čoln - izdolbljenec, mogoče rimskodoben, ostal je in situ. V bližini Kozlerjevega posestva je bil odkrit tudi miniaturni deblak - igračka.

(EŠD 11414) Lipe - Arheološko najdišče Škrabov tal

Prostor najdbe drevaka - čolna, ki verjetno sodi v rimski čas in še leži in situ. Glede na konfiguracijo terena in raziskave, čoln leži v osušenem meandru, v rimski dobi predstavljene Ljubljanice.

(EŠD 11415) Matena - Naselbina Lanišče

Na ledini Lanišče in ob cerkvi sv. Mohorja in Fortunata so bili dokumentirani naselbinski ostanki, ki sodijo v čas od eneolitika do rimske dobe. V cerkvi so vzdane antične spolije.

(EŠD 11416) Matena - Arheološko območje Stari deli

Glede na konfiguracijo terena predstavlja ledina Stari deli potencialno arheološko najdišče iz prazgodovine. Na tej ledini je bil izkopan tudi drevak.

(EŠD 11417) Plešivica na Barju - Gradišče

Prazgodovinsko gradišče.

(EŠD 11418) Pijava gorica - Naselbina Pijavski hrib

Najdbe litične industrije kažejo na obstoj mezolitske trdinske postaje ali naselbine.

(EŠD 11419) Podkraj pri Tomišlju - Arheološko najdišče pri cerkvi sv. Janeza

V cerkvi sv. Janeza sta vzdana rimska nagrobnika. V skalni špranji v bližini cerkve je bil odkrit bronastodobni depo.

(EŠD 11420) Podpeč - Arheološko najdišče Ljubljana

Iz stare in nove struge reke Ljubljanice poznamo številčne podvodne arheološke najdbe iz različnih arheoloških obdobij od prazgodovine do antike in srednjega veka. Strugi sta tudi stara vodna vlečna pot.

(EŠD 11421) Prevalje pod Krimom - Arheološko najdišče Šivčev hrib in prekop

Površinske najdbe litične industrije kažejo na obstoj mezolitske naselbine na severnem pobočju Šivčevega hriba. Ob Šivčevem prekopu leži bronastodobno kolišče, blizu katerega je bil odkrit tudi drevak.

(EŠD 11422) Sinja Gorica - Gradišče Sinja Gorica

Na griču Sinja Gorica so bile odkrite prazgodovinske drobne kovinske najdbe. Glede na konfiguracijo terena predpostavljamo obstoj prazgodovinskega gradišča.

(EŠD 11423) Sinja Gorica - Domačija Sinja Gorica 40

Domačijo sestavljajo pribrežna stanovanjska hiša z ohranjenim kamnitim portalom v srednji osi in letnico 1863, leseno gospodarsko poslopje - skedenj za njo in zidana kapelica ob hiši.

(EŠD 11424) Sinja Gorica - Hiša Sinja Gorica 42

Pritlična, vzdolžna, zidana hiša. Simetrična dvokapnica s čopi. Ohranjeni so okenski okviri v ometu, polkrožni podstrešni venci in portala - na vhodni in na dvoriščni strani z letnico 1850.

(EŠD 11425) Staje - Domačija Staje 19

Ohranjen del domačije: stegnjen dom, ki združuje bivalni in ločeno od tega gospodarski del ter klet nekdanje kašče na dvorišču nasproti hiše. Leseni vhodni portal v hišo z letnico 1864.

(EŠD 11426) Škofljica - Arheološko najdišče Breg

Trdinska prazgodovinska postaja, ki izvira iz mezolitika, neolitika in eneolitika. Med najdbami je najštevilčnejša litična industrija.

(EŠD 11427) Verd - Arheološko najdišče Ljubija

V potoku Ljubija so bile odkrite podvodne arheološke najdbe iz različnih arheoloških obdobij (prazgodovina, antika).

(EŠD 11428) Vnanje Gorice - Arheološko najdišče Hrib

Drobne površinske arheološke najdbe kažejo na obstoj naselbine iz obdobja mezolitika, eneolitika, bronaste, železne in rimske dobe ter zgodnjega srednjega veka.

(EŠD 11429) Vnanje Gorice - Domačija Na Gulč 4

Domačijo sestavljajo pribrežna, zidana hiša z letnico 1863 na portalu, vzporedno s hišo stoječe gospodarsko poslopje - hlev s podaljšanim napuščem nad vhodi in delno zidan, delno lesen skedenj na dvorišču.

(EŠD 11430) Vnanje Gorice - Domačija Vnanje Gorice 87

Velika, zidana, pritlična hiša, s strmo opečno dvokapnico in z veliko mansardo. Kamnit portal z letnico 1844. Gospodarsko poslopje je pritlično in zidano, ves kompleks obdaja zidana ograja.

(EŠD 11431) Vnanje Gorice - Hiša Na Gulč 11

Pribrežna, vrhkletna zidana hiša - gostilna stoji z vzdolžno stranjo ob cesti. Ima strmo dvokapnico in zatrej v osrednji osi nad kamnitim segmentnim portalom z letnico 1840.

(EŠD 11432) Vnanje Gorice - Hiša Na Gulč 5

Pribrežna, vrhkletna, zidana hiša z zatrepom nad glavnim vhodom - pravokotni portal je datiran z letnico 1873.

(EŠD 11435) Vrbljene - Vaško jedro

Del ravninske barjanske obcestne vasi. Nekaj stavb s fasadami v secesijskem slogu. Na dvoriščih domačij vodnjaki s talno vodo. Pri kopanju neke kleti so 1929 našli srebrni denar z letnico 1600.

(EŠD 11436) Vrbljene - Hiša Vrbljene 17

Pritlična hiša podolžnega tlorisa krita s simetrično dvokapno streho. Kamnit portal nosi letnico 1913. Ohranjena so bogato rezbarjena lesena vrata. Glavna fasada je secesijsko ornamentirana.

(EŠD 11437) Vrbljene - Hiša Vrbljene 14

Pritlična hiša z vhodom in dvignjenim zatrepom nad njim v srednji osi daljše fasade. Fasada je ornamentirana v secesijskem slogu, nastala ob prelomu v 20. stol.

(EŠD 11438) Vrbljene - Domačija Vrbljene b.š. pred hišo Vrbljene 23

Domačijo iz druge polovice 19. stol. sestavljajo zapuščena pritlična hiša z mansardo in niz gospodarskih prostorov v nadaljevanju ter veliko gospodarsko poslopje (hlev, senik) in toplar na dvorišču.

(EŠD 11439) Vnanje Gorice - Obcestna vas

Obcestna vas nastala ob vznožju vzpetine s cerkvijo kot dominantno. Staro vaško jedro z značilno posestno strukturo, kozolci in v pasove parceliranimi njivami, v ožini med osamelcema.

(EŠD 11440) Vnanje Gorice - Kašča pri hiši Vnanje Gorice 93

Kašča iz 1/2 19. stol. z strmo dvokapnico, je zidana in podkletena. Bivalni del je tlorisno ožji od skladiščnega in ima lesen, iz čelne fasade izstopajoč zatrep. Ohranjena so majhna kvadratna okna.

(EŠD 11441) Vnanje Gorice - Kašča pri hiši Na Brce 4

Nadstropno, zidano kaščo pokriva opečna dvokapnica s čopi. Na delno ohranjenem kamnitem portalu v nadstropju je ohranjena letnica 1842.

(EŠD 11442) Vnanje Gorice - Arheološko najdišče Spodnji Mah

Ob potoku Curnovcu so bile odkrite naselbinske koliščarske najdbe.

(EŠD 11443) Vnanje Gorice - Arheološko najdišče Novi deli

Odkrite so bile prazgodovinske naselbinske najdbe.

(EŠD 11444) Tomišelj - Vaško jedro

Obcestna vas z delno ohranjenim nizom zazidave in slabo ohranjenim stavbnim fondom. Značilna dominantna je Marijina cerkev na griču zahodno od jedra vasi.

(EŠD 11445) Tomišelj - Hiša Tomišelj 36

Ob breg postavljena, vrhkletna hiša z dvema vhadoma s ceste: desni, segmentno oblikovan kamniti portal z letnico 1841. Hiša je bila pozneje nadzidana.

(EŠD 11446) Tomišelj - Domačija Tomišelj 12

Pritlična, zidana kmečka hiša s strešnim zatrepom nad vhodom. Segmentno oblikovan kamniti portal z letnico 1846. Pravokotno na hišo stoji gospodarsko poslopje - delavnica,

(EŠD 11447) Staje - Domačija Staje 3

Domačijo manjšega kmeta sestavljajo: stegnjen dom s kletjo, gospodarsko poslopje (hlev, pod, skedenj), kozolec, gartlc in delno ohranjen vodnjak. 2/2 19. stol. Odlikujeta jo ambient in avtentičnost.

(EŠD 11448) Notranje Gorice - Arheološko najdišče Kušljanov graben

Odkrite so bile številne prazgodovinske drobne najdbe, ki kažejo na obstoj naselbine.

(EŠD 11449) Jezero - Arheološko najdišče sv. Lovrenc

Na barjanskem osamelcu s cerkvijo sv. Lovrenca so bile odkrite prazgodovinske naselbinske površinske najdbe, ki jih lahko datiramo od mezolitika do rimske dobe.

(EŠD 11450) Matena - Vaško jedro

Obcestna vas z ohranjenim zazidalnim nizom in stavbami iz 2/2 19. stol. Osrednji prostor je razpotje pred cerkvijo z vaško lipo in kaščo pri hiši Matena 32. Nekdaj je bil tu grad Matena.

(EŠD 11451) Matena - Ambient kozolcev južno od vasi

Ambient trinajstih različno dolgih stegnjenih (enojnih) kozolcev, ki stojijo na travnikih ob kolovozu. Večina kozolcev ima betonske stebre in salonitno kritino; začetek in 2/2 20. stol.

(EŠD 11452) Matena - Hiša Matena 28

Pritlična stavba z veliko mansardo in vhodom v srednji osi daljše obcestne fasade. Simetrična dvokapnica s čopi je pokrita z opečno kritino. Hiša s secesijsko ornamentirano fasado je z začetka 20. stol.

(EŠD 11453) Matena - Hiša Matena 26

Pritlična, podolžna stavba z mansardo nad vhodom. Pravokoten kamnit portal iz 1914, sočasna fasada je bogato ornamentirana. Hišo pokriva simetrična dvokapnica. K hiši sodi urejen vrt.

(EŠD 11454) Iška Loka - Vaško jedro

Barjanska vas z ohranjenim obcestnim nizom pozidave. Starejše stavbe so iz 2/2 19. stol., precej vodnjakov. Celoto kvarijo številne neustrezno oblikovane novogradnje.

(EŠD 11455) Iška Loka - Domačija Iška Loka 26

Domačijo sestavljata podolžna, pritlična, delno podkletena hiša z letnico 1886 na portalu, krita s simetrično dvokapno streho in zidano gospodarsko poslopje - hlev in senik na dvorišču.

(EŠD 11456) Iška Loka - Hiša Iška Loka 5

Opuščena pritlična, izrazito podolžna hiša pod skupnim slemenom združuje bivalne in gospodarske prostore. Streha je opečna, simetrična dvokapnica. Kamnit portal ima letnico 1888.

(EŠD 11457) Iška Loka - Del hiše Iška Loka 6

Ohranjeni del kmečke hiše z izjemno bogato ornamentirano obcestno čelno fasado s konca 19. stoletja.

(EŠD 11458) Iška - Domačija Iška 15

Domačijo sestavljajo nadstropna hiša z ohranjenimi stavbnimi elementi iz 1/2 19. stol. (portal z letnico 1842), gospodarsko poslopje pri hiši ter zapuščena mlin in žagi venecianki.

(EŠD 11459) Ig - Hiša Ig 83

Vogalna, nadstropna hiša - nakoč gostilna Javornik. Fasade so členjene v ometu. Na kamnitem portalu vzdolžne fasade je ohranjena letnica 1913. Streha nesimetrična, dvokapna s čopom.

(EŠD 11460) Ig - Domačija Ig 98

Vrhkletna hiša, nasproti nje niz manjših gospodarskih stavb, vrtna uta in gartlc. Vhod v hišo po stopnicah z dvorišča; okna hiše so šilasto zaključena. Ohranjen tloris iz 1/2 19. stoletja.

(EŠD 11461) Brest - Hiša Brest 8

Obnovljena kmečka hiša ima pod skupno streho stanovanjski in bivalni del. Nad vhodom (kamnit portal z letnico 1885) se dviga mansarda. Nova fasada v kombinaciji bele, rumene in rjave barve.

(EŠD 11462) Brest - Vaško jedro

Stari obcestni del barjanske vasi s cerkvijo sv. Andreja (posvečena 1614) in gradom Brest (sezidan 1664). Ohranjen obcestni zazidalni niz, parcelacija in stavbni fond z začetka 20. stoletja.

(EŠD 11463) Blatna Brezovica - Domačija Blatna Brezovica 32

Na domačiji iz 19. stol. je pritlična, delno podkletena, podolžna hiša. Pod skupno streho so bivalni in gospodarski prostori. Za njo je podkletena kašča z letnico 1834 na glavnem in 1870 na kletnem portalu.

(EŠD 11464) Blatna Brezovica - Domačija Blatna Brezovica 11

Domačijo sestavljata nadstropna hiša, pokrita s štirikapno opečno streho, letnica na portalu je 1855 in vzporedno z njo stoječe zidano, nadstropno gospodarsko poslopje - hlev z opečnimi mrežami.

(EŠD 11465) Brest - Grad Brest

Grad Brest je dal leta 1664 zgraditi član plemiške družini Ivan Krištof Portner. Dvoetažna stavba, poudarjena z valjastima ogelnima stolpoma, je danes kmetija.

(EŠD 11466) Bevke - Vas

Obcestna vas na slemenu osamelca, ohranjena je parcelacija in tlorisna zasnova 19. stol., osrednji del z izrazito historično gradbeno linijo. Jedro vasi je ob cerkvi in kapelici.

(EŠD 11468) Brest - Arheološko najdišče Mali deli in Stari tali

Odkrite so bile številne prazgodovinske naselbinske najdbe - ostanki prazgodovinskega kolišča.

(EŠD 11469) Ljubljana - Arheološko najdišče Ižice

Pri potapljanjih v potok Ižico so bile odkrite številne arheološke najdbe iz različnih arheoloških obdobj.

(EŠD 11470) Lipe - Arheološko najdišče Lipe

Konec preteklega stoletja je bila na lokaciji odkrita rimska prevozna ladja s ploskim dnom. Dolga je bila 30 m in široka 4,5 m.

(EŠD 11471) Bevke - Domačija Bevke 57

Domačijo sestavljata nadstropna hiša s kamnitim portalom in letnico 1877 in zidano, nadstropno gospodarsko poslopje. Streha na stanovanjski stavbi je štirikapnica, na gospodarski pa dvokapnica.

(EŠD 11472) Bevke - Domačija Bevke 8

Domačijo iz 19. stol. sestavljajo pritlična hiša, delno zidan delno lesen hlev s senikom, lesen kozolec - toplar s tremi pari oken in znamenje s "Križanim" ob hiši.

(EŠD 11473) Matena - Naselbina Matena

Odkriti so bili številni prazgodovinski naselbinski ostanki.

(EŠD 11474) Vnanje Gorice - Gradišče Gulč

Na vzpetini Gulč leži prazgodovinska naselbina - gradišče.

(EŠD 11475) Bevke - Župnišče

Enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa s simetrično razporejenimi okenskimi odprtini. Streha simetrična dvokapnica zaključena s čopi. 1/2 19. stol.

(EŠD 11476) Bistra - Gostilna Bistra

Nadstropna, podolžna stavba nekdanje gostilne Bistra, krita s simetrično dvokapnico s čopi, z opečnimi loki nad okni in vrati. Profiliran podstrešni venec. Pomožni objekti ob potoku. 19. stol.

(EŠD 11477) Borovnica - Vaško jedro

Jedro gručaste vasi vezane na župno cerkev z delno ohranjeno prvotno urbanistično zasnovno 19. stol. in starejšimi elementi.

(EŠD 11478) Breg pri Borovnici - Hiša Breg pri Borovnici 14

Nadstropna podolžna hiša, nekdanja gostilna. Etaži sta ločeni z delilnim zidcem, pod okni v nadstropju so v ometu izvedeni rombi. V srednji osi vhodne fasade sta v nadstropju biforni okni.

(EŠD 11479) Breg pri Borovnici - Hiša Breg pri Borovnici 24

Nadstropna v breg prislonjena hiša podolžnega tlorisa, pokrita z dvokapno streho. Okoli okenskih odprtin na vhodni fasadi so profilirani okvirji v ometu. Med okni so pilastri. Konec 19. stoletja.

(EŠD 11480) Breg pri Borovnici - Hiša Breg pri Borovnici 4

Obnovljena, vzdolžna, pritlična hiša z vhodom v srednji osi. Okoli oken so obrobe v secesijskem slogu, na vogalih pilastri. Podstrešni venec je profiliran, streha simetrična dvokapnica.

(EŠD 11481) Brezovica pri Ljubljani - Domačija Remškarjeva 27

Pritlična hiša s strešno frčado nad vhodnim portalom iz sredine 19. stol. in zidano gospodarsko poslopje z opečnimi mrežami v zatrepih. Ob hišnem portalu niša s kipom sv. Marije.

(EŠD 11482) Brezovica pri Ljubljani - Domačija Tržaška 501

Domačijo sestavljajo trije po gabaritih enaki objekti: nadstropna hiša, zidano gospodarsko poslopje z letnico 1914 na portalu in nadstropna kašča z delno ohranjenimi šivanimi robovi.

(EŠD 11483) Brezovica pri Ljubljani - Domačija V Radno 15

Domačijo sestavljajo pritlična hiša, lesen enojni kozolec z 9 okni, zidana pribrežna kašča in gospodarski poslopji. Domnevno 19. stol. in kasnejše dozidave.

(EŠD 11484) Brezovica pri Ljubljani - Gostilna Pri Kopaču

Domačijo sestavljata nadstropna furmanska gostilna, ki je bila v 19. stol. predelana ter nadstropno zidano gospodarsko poslopje s hlevom in senikom z opečnatimi mrežami v zatrepu.

(EŠD 11485) Dol pri Borovnici - Domačija Dol pri Borovnici 19

Zidana nadstropna gostilna z letnico 1871 na kamnitem segmentnem portalu. Cestna fasada s pilastri, nad vhodnim portalom bifora. Nadstropno zidano gospodarsko poslopje z opečnatimi mrežami.

(EŠD 11486) Dol pri Borovnici - Domačija Dol pri Borovnici 25

Domačijo sestavljajo: nadstropna hiša, kvadratnega tlorisa, pokrita s štirikapnico, nadstropen hlev in pritlična hiša na dvorišču. 19. stoletje.

(EŠD 11487) Dol pri Borovnici - Domačija Dol pri Borovnici 35

Domačija: nadstropna hiša s tlorisno zasnovo v obliki črke L, lesenim gankom v nadstropju in kamnitim portalu z letnico 1867, zidan hlev, kašča in nekdanja kovačnica.

(EŠD 11488) Dol pri Borovnici - Hiša Dol pri Borovnici 40

Vrhkletna, pribrežna zidana stanovanjska hiša, pokrita z dvokapno streho. Hiša je tlorisno zamaknjena ob vhodu s polkrožno zaključenim kamnitim portalom in letnico 1793 na sklepniku.

(EŠD 11489) Dol pri Borovnici - Mlin in žaga

Sklop nakdanjega mlina in žage iz 19. stol. sestavljajo dvonadstropna hiša, luščilnica - mlin, skladišči in prva elektrarna na tem območju.

(EŠD 11490) Dolenja Brezovica - Domačija Dolenja Brezovica 11

Pritlična, zidana, vrhkletna hiša pod skupno streho združuje stanovanski del in kaščo (letnica na kamnitem portalu 1838), zidano gospodarsko poslopje s širokim napuščem (senik - pod) in drvarnica.

(EŠD 11491) Goričica pod Krimom - Domačija Goričica pod Krimom 22

Domačijo sestavljajo zidana pritlična hiša z zatrepom nad vhodom, zidano gospodarsko poslopje za njo in še dve leseni gospodarski poslopji. Domačija izhaja s konca 19. stoletja.

(EŠD 11492) Jezero - Domačija Jezero 52

Pritlična, vzdolžna hiša (19. stol.) s frčado nad vhodom v srednji osi. Streha je dvokapna s čopi. Segmenten kamnit portal, neustrezna nova okna. Na dvorišču gospodarska poslopj. Lipa na vogalu hiše.

(EŠD 11493) Jezero - Domačija Jezero 57

Stegnjen dom ima pod skupno streho bivalne in gospodarske prostore. Prečno stoji vrhkletna preužitkarska hiša. 19. stol. V nižinskem delu domačije sta novejša toplatja, ki sodita k domačiji.

(EŠD 11494) Jezero - Gospodarsko poslopje pri hiši Jezero 59

Vzdolžno gospodarsko poslopje (1/2 20. stol.) pod skupno streho družni hlev, senik, kašča in več pomožnih prostorov. Streha je simetrična, dvokapna s podaljšanim napuščem na dvorišče.

(EŠD 11495) Jezero - Vaško jedro

Historični, gručasti del vasi Jezero z razgibanim sistemom vaških poti in številnimi razpotji. Starejše stavbe so nastale v sredini 19. stoletja.

(EŠD 11496) Jezero - Domačija Jezero 51

Pritlična hiša ima pod skupno streho ločeno bivalni del, hlev in senik. Na gospodarski del se v zamiku navezuje lesen prizidek. Fasade hiše so rustikalno členjene. 19. stoletje.

(EŠD 11497) Jezero - Hiša Jezero 60

Pritlična hiša, nekoč Gostilna pri Anžic, s frčado nad vhodom (portal 1896) v srednji osi vzdolžne fasade. Streha je dvokapna. Fasade so rustikalno členjene. "Zadnji" polkrožni portal ima letnico 1850.

(EŠD 11498) Kamnik pod Krimom - Domačija Kamnik pod Krimom 81

Domačijo sestavljajo nadstropna hiša z lesenim gankom ob dvorišču in letnico 1861 na pravokotnem portalu, nadstropno zidano gospodarsko poslopje in lesen kozolec - toplar.

(EŠD 11499) Kamnik pod Krimom - Hiša Kamnik pod Krimom 55

Pritlična, zidana hiša z ohranjeno fasadno poslikavo na čelni in vhodni fasadi. Ohranjena je letnica nastanka in poslikave 1748.

(EŠD 11500) Kamnik pod Krimom - Kašča pri hiši Kamnik pod Krimom 56

Zidana, podkletena, vzdolžna kašča. Vhod v kaščo po enoramnem stopnišču, do arkadnega hodnika z biforno odprtino, ki je na sredi podprta s kamnitim stebričem. Ohranjena kovana vrata. 19. stoletje.

(EŠD 11501) Laze pri Borovnici - Hiša Laze pri Borovnici 2

Nadstropna hiša pokrita z dvokapno streho na čop. Etaže so ločene z delilnim zidcem, na vogalih pilastri. Ob dvoriščni fasadi poteka lesen gank. Starejša osnova predelana v 19. stol.

(EŠD 11502) Notranje Gorice - Domačija Podpeška 400

Domačijo sestavljajo pritlična hiša in gospodarska poslopja, navezana na hišo v obliki črke T. Na hiši je ohranjen kamnit portal z letnico 1852. Pod napuščem gospodarskega poslopja v nadstropju lesen gank.

(EŠD 11503) Notranje Gorice - Hiša Cesta na Log 12

Nadstropna, vzdolžna, zidana hiša ima na cestni fasadi več dekorativnih okenskih okvirov v ometu. Na čelno fasado je v zamiku prizidan objekt s teraso v nadstropju, podprto s stebri. 1/2 20 stol.

(EŠD 11504) Notranje Gorice - Hiša Podpeška 402

Pritlično, vzdolžno hišo z mansardo pokriva simetrična dvokapnica s čopi. V srednji osi vhodne fasade so portal iz podpeškega marmorja z letnico 1852 in profilirane lesene vratnice.

(EŠD 11505) Notranje Gorice - Kašča pri hiši Cesta na Log 7

Zidana, pritlična kašča, ki se drži večjega gospodarskega poslopja. Ima kvadratni tloris, ohranjen kamnit segmentni portal z letnico 1864 in kovana vrata. Pokriva jo simetrična dvokapnica.

(EŠD 11506) Pako - Domačija Pako 14

V breg prislonjena hiša, ki ima po dvoramnem stopnišču dostop do kamnitega portala segmentne oblike z letnico 1859. Zidano gospodarsko poslopje (hlev) je prislonjeno ob breg in ima opečne mreže.

(EŠD 11507) Pako - Domačija Pako 30

Domačijo sestavljata pritlična hiša v L tlorisni zasnovi z letnico 1859 na kamnitem segmentnem portalu in zidan hlev z dekorativnimi opečnimi mrežami v zatrepu in pod napuščem na vzdolžni fasadi.

(EŠD 11508) Podpeč - Domačija Podpeč 47

Pritlična hiša s frčado v srednji osi vzdolžne, obcestne fasade. Vhod z dvorišča. Na dvorišču toplar in predelano gospodarsko poslopje. 1/2 20. stoletja.

(EŠD 11509) Podpeč - Domačija Podpeč 50

Domačijo tvori nadstropno hiša, krita s simetrična dvokapnica s čopi in strnjen niz gospodarskih poslopij v tlorisni obliki črke L na dvorišču. 1/2 20. stoletja.

(EŠD 11510) Podpeč - Domačija Podpeč 65

Domačijo sestavljata obcestna, pritlična hiša z veliko mansardo proti cesti in vhodom z dvorišča ter mizarska delavnica na dvorišču. 1/2 20. stoletja.

(EŠD 11511) Podpeč - Gostilna Grebenčeva klet

Nadstropna hiša, gostilna Grebenčeva klet. Fasade so obnovljene in členjene v historičnem slogu. Na kamnitem portalu je letnica 1894. Objekt pokriva simetrična dvokapna streha.

(EŠD 11512) Podpeč - Hiša Podpeč 41

Obcestna, vrhkletna hiša izrazito vzdolžnega tlorisa ima na pravokotnem kamnitem portalu ohranjeno letnico 1877. Hiša je neustrezno nadzidana.

(EŠD 11513) Podpeč - Kovačija Podpeč 43

Hiša z mansardo in vhodom v srednji osi obcestne fasade, krita z dvokapnico s čopi. V delu hiše, desno od vhoda je bila kovačnica (do 70-ih let). K hiši sodi kozolec "na psa". Začetek 20. stol.

(EŠD 11514) Podpeč - Toplarji v jedru vasi

Skupina treh vezanih kozolcev, toplarjev z začetka 20. stoletja, v nizu na robu terase.

(EŠD 11515) Podpeč - Mizarstvo Hoja

Delno zidana mizarska delavnica iz okoli 1900 in skupina sodobnejših industrijskih objektov grajenih v realsocialističnem stilu.

(EŠD 11516) Preserje pod Krimom - Ambient župnijske cerkve sv. Vida

Cerkev s pokopališčem je dominantna, nasetala v 18. stol. in kasneje. V območje sodijo šola, župnišče, kašča, gospodarski poslopji ter divja kostanja pred župniščem.

(EŠD 11517) Preserje pod Krimom - Domačija Preserje 27

Domačijo sestavljata nadstropna hiša kvadratnega tlorisa, krita s štirikapnico. Letnica 1868 na kamnitem portalu. Zidano, nadstropno gospodarsko poslopje za njo.

(EŠD 11518) Preserje pod Krimom - Kašča pri hiši Preserje 4

Vbrežna, podkletena kašča. Vhod v gornji del je po stopnicah skozi polkrožen lok. Na čelni fasadi je arkadna biforna odprtina, sloneča na kamnitem stebru. Vhod v klet je pod njo. V zatrepu opečne line.

(EŠD 11519) Prevalje pod Krimom - Domačija Prevalje pod Krimom 9

Domačijo sestavljajo pritlična, vbrežna hiša z gospodarskim poslopjem v L tlorisni zasnovi (letnica na portalu 1868), pribrežno zidano gospodarsko poslopje - hlev in lesen kozolec - toplar.

(EŠD 11520) Tomišelj - Arheološko najdišče Iška

V potoku Iška so bile odkrite številne arheološke najdbe iz različnih arheoloških obdobj.

(EŠD 11521) Bevke - Spominska plošča padlim v NOB

Pokončna, pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1953) je posvečena štirim v NOB padlim domačinom.

(EŠD 11522) Bevke - Spominska plošča zamolčanim žrtvam

Pokončna, pravokotna granitna plošča s posnetimi ogli in vklesanim napisom (odkrita 1994) je posvečena zamolčanim žrtvam - domačinom, pobitim v letih 1941-1945.

(EŠD 11523) Bistra - Spominska plošča padlim v NOB

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita 1946), je posvečena v NOB padlim domačinom, večinoma žrtvam preserskega procesa februarja 1942 in ustreljenih v Ljubljani 10. 3. 1942.

(EŠD 11524) Bistra - Spominsko znamenje padlima partizanoma

Pravokotna kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita 1956), vzdana v betonsko stelo z delno zidano, delno kovinsko ograjo, je posvečena partizanoma, padlima v bližini; eden 1941 in drugi 1945.

(EŠD 11525) Blatna Brezovica - Spominska plošča ustanovitvi odbora OF

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1981) je posvečena ustanovitvi prvega odbora OF v tej hiši oktobra leta 1941.

(EŠD 11526) Borovnica - Skupni grob padlih v NOB

Za grobno površino, zasajeno z okrasnim zelenjem, stoji kamnita stela, na kateri je pritrjena pokončna granitna plošča z vklesanim napisom, posvečena borcem iz raznih krajev, padlih v Borovnici in okolici.

(EŠD 11527) Borovnica - Skupni grob talcev

Nad pravokotno grobno površino s svetlimi kamnitimi robniki stoji pravokotna granitna plošča s trikotnim zaključkom in vklesanimi imeni šestih talcev iz Kamnika pod Krimom, ustreljenih 19. maja 1942.

(EŠD 11528) Borovnica - Spomenik padlim v prvi svetovni vojni

Kamnit spomenik iz leta 1926 (avtor Grebenc) sestavljata profiliran spodnji del in v srčast okvir vstavljena pravokotna plošča z vklesanim napisom. Posvečen je v prvi svetovni vojni padlim domačinom.

(EŠD 11529) Borovnica - Spomenik zamolčanim žrtvam

Spomenik (arh. F. Kvaternik, 1994) sestavlja pet pokončnih kamnitih plošč z vklesanim napisom in polkrožnimi zaključki ter manjši valjast steber pred njimi. Posvečen zamolčanim žrtvam iz borovniške župnije.

(EŠD 11530) Borovnica - Spominska plošča društva Vzajemnost

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom je posvečena delavskemu prosvetnemu društvu Vzajemnost, ki je v tej hiši delovalo v letih 1937-1941.

(EŠD 11531) Borovnica - Spominska plošča mladinskim delovnim brigadam

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1957) je posvečena brigadirjem mladinskih delovnih brigad, ki so 1947 dokončali gradnjo proge na odseku Preserje - Borovnica.

(EŠD 11532) Borovnica - Spominska plošča Antonu Cerku

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1965) je posvečena Antonu Cerku, prvoborcu, ki se je rodil v tej hiši.

(EŠD 11533) Borovnica - Spominski plošči padlim v NOB na šoli

Spominski plošči (odkriti leta 1961) sta del kamnite stene ob vhodu v šolo. Na levi strani so vklesani verzi, na desnem okvirjenem delu so imena padlih v NOB iz Borovnice in okoliških vasi.

(EŠD 11534) Borovnica - Spominsko znamenje talcem

Pravokotna kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1952) je vzdana v dvodelen betonski podstavek in posvečena šestim talcem, ustreljenim na tem kraju 16. julija 1942.

(EŠD 11535) Breg pri Borovnici - Spomenik padlim v NOB

Spomenik (arh. J. Plečnik, 1951), kamnit steber na nizkem podstavku, z rozetno mrežo na spodnjem in napisom na zgornjem delu ter s kapitelom z listnatim okrasom, je posvečen v NOB padlim Brežanom.

(EŠD 11536) Brest - Kapelica

S členjeno piramidalno streho prekrita, v 90. letih obnovljena kapelica zaprtega tipa. V notranjosti stoji Kristusov kip, stranske niše so poslikane. Domnevno 19. stol.

(EŠD 11537) Brezovica pri Ljubljani - Kapelica pri hiši Gornja pot 7

Obnovljena kapelica odprtega tipa s stebri, s konca 19. stoletja, je prekrita z dvokapno streho. Notranjost krasi oljna slika na platnu.

(EŠD 11538) Brezovica pri Ljubljani - Kapelica ob Starovaški cesti

Obnovljena kapelica odprtega tipa s stebri in dvokapno streho s konca 19. stoletja. Notranjost krasi oljna slika.

(EŠD 11539) Brezovica pri Ljubljani - Skupni grob padlih v NOB

Nad pravokotno grobno površino stoji zidan kamnit nagrobnik (odkrit leta 1950), z granitnima napisnima ploščama z imeni padlih borcev iz okoliških krajev ter ustreljenih v Kušljanovem gradu in pri Sv. Urhu.

(EŠD 11540) Brezovica pri Ljubljani - Spomenik padlim v NOB

Spomenik premaknjen s prvotne lokacije 1990, kamnita piramidalna stela z vklesanim napisom in kovanim rastlinskim okrasjem (arh. J. Plečnik in A. Rus, 1952), je posvečen v NOB padlim domačinom.

(EŠD 11541) Brezovica pri Ljubljani - Spomenik padlim v prvi svetovni vojni

Spomenik (odkrit 1919), profiliran kvadrast kamnit steber z vklesanim napisom, s pozlačenima orloma ob straneh ter križem na vrhu, je posvečen vsem domačinom, padlim v prvi svetovni vojni.

(EŠD 11542) Brezovica pri Ljubljani - Spomenik zamolčanim žrtvam

Spomenik, sestavljen iz treh granitnih napisnih plošč med štirimi stebriči nad pravokotno peščeno površino (arh. F. Kvaternik, 1994) je posvečen pobitim zamolčanim žrtvam iz Brezovice in okolice.

(EŠD 11543) Brezovica pri Ljubljani - Župnišče

Enonadstopna stavba je bila zgrajena leta 1703. Današnjo podobo je dobila ob kasnejših prezidavah, zadnja v 90-ih letih 20. stol. Streha je simetrična, dvokapna. V zatrepu freska in opečna rozeta.

(EŠD 11547) Črna vas - Kapelica pri hiši Črna vas 229

Z nizko piramidalno streho pokrita kapelica zaprtega tipa s konca 19. stol. ima na notranji strani sliko Matere božje.

(EŠD 11548) Črna vas - Spominska plošča Antonu Meliku

Pravokotna kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1982) je posvečena geografu prof. dr. Antonu Meliku, ki se je v tej hiši rodil 1. 1. 1890 (umrl v Ljubljani leta 1966).

(EŠD 11549) Črna vas - Spominska plošča konferenci KPS

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1959) je posvečena konferenci KPS, ki je bila v tej hiši jeseni 1938.

(EŠD 11550) Dol pri Borovnici - Spomenik padlim v NOB

V dvodelen, iz večjih lomljencev zidan pokončen kvader, je spredaj vzdana pokončna granitna napisna plošča, ob straneh pa sta vklesani še dve imeni. Spomenik iz 1953 je posvečen v NOB padlim domačinom.

(EŠD 11551) Drenov Grič - Spomenik padlim v NOB

Spomenik (odkrit leta 1956), tristran steber na nizkem podstavku z reliefnimi zvezdami na vrhu ter vklesanim napisom na dveh straneh, je posvečen v NOB padlim prebivalcem Drenovega Griča in okoliških krajev.

(EŠD 11552) Gornji Ig - Spominska plošča talcem

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom, vzdana v naravno skalo (odkrita leta 1986), je posvečena 25 prebivalcem Želimelj, talcem, ustreljenim na tem kraju 10. avgusta 1942.

(EŠD 11553) Ig - Skupni grob talcev

Nad pravokotno, z okrasnim zelenjem zasajeno grobno površino, stoji pravokotna, svetla kamnita plošča, na kateri so vklesana imena šestih talcev, ustreljenih 15. decembra 1943.

(EŠD 11554) Ig - Spomenik padlim v prvi svetovni vojni

Na stopničasti ploščadi stoji profiliran kamnit obelisk z vklesanim napisom, poleg njega pa kip žalujoče žene z vencem v levici. Posvečen vsem v prvi svetovi vojni padlim vojakom z Iga in okoliških vasi.

(EŠD 11555) Ig - Spominska plošča napadu na domobransko postojanko

Ovalna kovinska plošča z reliefnim napisom (odkrita leta 1984) je posvečena napadoma Cankarjeve brigade na domobransko postojanko na Igu 22. 4. in 8. 6. 1944.

(EŠD 11556) Ig - Spominska plošča talcema

Pravokotna kovinska plošča z upognjeno ploskvijo, na kateri je pod napisom reliefen rastlinski ornament, je posvečena maja in decembra 1942 na tem kraju ustreljenima talcema. Odkrita je bila leta 1982.

(EŠD 11557) Ig - Spominska plošča talcem na pokopališču

Pravokotna svetla kamnita plošča z vklesanim napisom in profiliranima stranskima robovoma je posvečena trem domačinom, talcem, ustreljenim v letih 1942 in 1944.

(EŠD 11558) Ig - Spominsko znamenje zamolčanim žrtvam

Znamenje (odkrito leta 1993), sestavljeno iz več granitnih plošč z vklesanim posvetilom in imeni ter križa na vrhu, je posvečeno v letih 1941-1945 pobitim domobrancem z Iga in okoliških vasi.

(EŠD 11559) Iška - Spominska plošča Antonu Župcu

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (v prvotni obliki odkrita leta 1971, prenovljena 1982) je posvečena Antonu Župcu, prvemu aktivistu OF iz Iške vasi, padlemu na tem kraju 20.3.1942.

(EŠD 11560) Iška vas - Spominska plošča žrtvam NOB

Pokončna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1982) je posvečena aktivistom OF in ujetim partizanom, ki so jih v šoli in cerkvi sv. Križa julija in avgusta 1942 obsojali Italijani.

(EŠD 11561) Jezero - Kapelica pri hiši Jezero 51

Obnovljena kapelica zaprtega tipa s konca 19. stoletja je prekrita z dvokapno streho. V notranjosti ima leseno razpelo.

(EŠD 11562) Jezero - Spominski plošči padlim v NOB

Pokončni pravokotni, svetli kamniti plošči z vklesanim napisom (odkriti leta 1953) sta posvečeni vsem v NOB padlim prebivalcem Podpeči, Jezera in drugih okoliških vasi.

(EŠD 11563) Jezero - Zidano znamenje

Obnovljeno zidano znamenje, s poslikanimi nišami ob streneh in kipom Marije z Jezusom v notranjosti, je prekrito z dvokapno streho. Postavljeno je bilo v 19. stoletju.

(EŠD 11564) Kamnik pod Krimom - Spominska plošča talcem

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita 1956) je posvečena trem talcem, ustreljenim na tem kraju 19. maja 1942.

(EŠD 11565) Lavrica - Arheološko najdišče Lavrica

Odkrite so bile številne prazgodovinske površinske najdbe.

(EŠD 11566) Laze pri Borovnici - Spominska plošča konferenci KPS

Pravokotna, svetla kamnita plošča z ločno izbočeno napisno ploskvijo (odkrita leta 1959) je posvečena konferenci KP za ljubljansko okrožje leta 1940 v tej hiši.

(EŠD 11567) Laze pri Borovnici - Spominsko znamenje Ivanu Korošču

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1956) je vzidana v dvodelen betonski podstavek in posvečena partizanu dr. Ivanu Korošču, padlemu na tem mestu 17. maja 1942.

(EŠD 11568) Lesno Brdo - Spomenik Kuclerjevi družini

Na betonsko stelo, v katero je vzidan del originalnega portala 1942 požgane hiše, je pritrjena 1982 odkrita kovinska plošča z reliefnim napisom, posvečena v NOB padlim Kuclerjevim staršem in petim sinovom.

(EŠD 11569) Ljubljana - Spomenik dograditvi Ižanske ceste

Spomenik (odkrit leta 1833) v obliki prisekane tristrane piramide na stopničastem podstavku je zidan iz klesancev in posvečen dograditvi Ižanske ceste (1825-1827) in obisku cesarja Franca I. 5. 6. 1930.

(EŠD 11570) Ljubljana - Spominske plošče padlim v NOB na Zadružnem domu Barje

Štiri kamnite plošče z vklesanim napisom in imeni padlih (med njimi bronasta glava talca) so posvečene vsem padlim v NOB z barjanskega obrobja mesta Ljubljane. Odlite so bile 1961.

(EŠD 11571) Ljubljana - Spominsko znamenje Jožetu Skubicu-Edu

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1951) je pritrjena na manjšo granitno stelo in posvečena Jožetu Skubicu-Edu, ki je padel na tem mestu 28. 5. 1944 v NOB. Odkrita je bila 1972.

(EŠD 11573) Log pri Brezovici - Spomenik padlim v NOB

Spomenik (odkrit 1975) sestavljajo štiri betonski krogelni odseki, zvrhom zasidrani v tla. Na zgornjih ravnih površinah so postavljeni manjši kvadri z imeni padlih v NOB iz Loga in sosednjih krajev.

(EŠD 11574) Log pri Brezovici - Spominska plošča Dolomitskemu odredu
Pravokotna, siva kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita 1981) je posvečena drugi četi I. bataljona Dolomitskega odreda, ki je leta 1942 taborila na tem kraju.

(EŠD 11575) Log pri Brezovici - Spominska plošča Francu Vrhovcu-Jovu
Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1961) je posvečena organizatorju odpora v Logu Francu Vrhovcu - Jovu, ki je živel v tej hiši in padel v Belški grapi 18. marca 1943.

(EŠD 11576) Log pri Brezovici - Spominsko znamenje Ivanu Kavčniku-Viliju
Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom je vzidana v dvodelen kamnit podstavek, do katerega vodita stopnici. Posvečena je prvoborcu Ivanu Kavčniku - Viliju iz Loga, padlemu na tem kraju 6. maja 1945.

(EŠD 11577) Mala Ligojna - Spominska plošča padlim v NOB
Pokončna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita 1971) je posvečena devetim v NOB padlim domačinom.

(EŠD 11578) Mali Srebotnik - Spomenik Druge čete Šercerjevega bataljona
V piramido, zidano iz lomljencev, je vdela pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom. Spomenik iz 1961 je posvečen ustanovitvi II. čete Šercerjevega bataljona 4. maja 1942 na tem kraju.

(EŠD 11579) Matena - Kamnito znamenje
S piramidalno strešico s križem prekrita kamnito znamenje na zidanem podstavku, z leseno hišico in s kipom sedečega Kristusa v njej. Domnevno 19. stol.

(EŠD 11580) Notranje Gorice - Kip Lada Mavsarja-Ronka
Bronast doprsni kip (M. Keršič, 1984) na visokem granitnem podstavku z vklesanim imenom upodablja narodnega heroja Lada Mavsarja-Ronka, ki se je rodil v Notranjih Goricah in padel v Graški grapi leta 1944.

(EŠD 11581) Notranje Gorice - Kapelica
Polkrožno zaključena kapelica z Marijinim kipom v notranjosti in posvetilno ploščo pod njim, je bila postavljena leta 1934, v 90. letih.

(EŠD 11582) Notranje Gorice - Skupni grob padlim v NOB
Nad pravokotnim grobom s kamnitimi ploščami stoji profiliran kvadrast steber z vklesanim posvetilom (odkrit 1954). V grobu je pokopanih šest neznanih belokranjskih partizanov, domačina in mati L. Mavsarja.

(EŠD 11583) Notranje Gorice - Spomenik padlim v NOB
Visok kamnit steber z reliefnim okrasom in vklesanim posvetilom zgoraj ter z imeni padlih v spodnjem delu sta oblikovala arhitekta J. Plečnik in A. Bitenc leta 1953.

(EŠD 11584) Notranje Gorice - Spomenik zamolčanim žrtvam
Na pravokotni površini, tlakovani s kamnitimi ploščami, stojijo tri granitne plošče z vklesanim napisom in križem na sredi. Spomenik iz 1993 je posvečen zamolčanim žrtvam iz Notranjih Goric in Plešivice.

(EŠD 11585) Notranje Gorice - Spominska plošča Ladu Mavsarju

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1960) je posvečena narodnemu heroju Ladu Mavsarju - Ronku, ki se je v tej hiši rodil 23. junija 1923, padel pa v Graški grapi 26. februarja 1944.

(EŠD 11586) Notranje Gorice - Spominska plošča Janžetu Novaku

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1936) je posvečena prepovedovcu in kladivarju Janžetu Novaku, ki se je leta 1893 rodil v tej hiši (umrl 1934 na Rabu).

(EŠD 11587) Notranje Gorice - Spominsko znamenje talcem na Strženu

Znamenje iz 1958 v obliki profiliranega, zgoraj prirezanega kvadra z vzdano pravokotno granitno ploščo, na kateri je vklesan napis, je posvečeno aktivistom OF Tomišelj, ustreljenim na tem kraju 23.7.1942.

(EŠD 11588) Notranje Gorice - Zidano znamenje

S piramidalno streho pokrito zidano znamenje s štirimi polkrožnimi nišami, ki jih je poslikal Ivan Šubic leta 1872, je bilo postavljeno leta 1868.

(EŠD 11589) Plešivica na Barju - Kapelica

Z dvokapno streho pokrita zidana kapelica zaprtega tipa, s kipom sv. Antona z Jezusom v notranjosti, je bila postavljena v obdobju med obema vojnama.

(EŠD 11590) Borovnica - Spominsko znamenje Šercerjevemu bataljonu

V nizko betonsko prisekano piramido je vdela kovinska plošča, posvečena spopadu Šercerjevega bataljona z Italijani 10.6.1942 na tem kraju.

(EŠD 11591) Borovnica - Spominsko znamenje Milanu Šviglju-Marku

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom, vzdana v skalo, je posvečena Milanu Šviglju-Marku, operativnemu oficirju Šercerjevega bataljona, padlemu na tem kraju 10. 6. 1942.

(EŠD 11592) Plešivica na Barju - Razpelo pred Kušljanovim gradom

S trikotno strešico pokrito leseno razpelo z lesenim korpusom, s konca 19. stol., na zidanem podstavku.

(EŠD 11593) Plešivica na Barju - Razpelo pri hiši Plešivica 46

S trikotno strešico pokrito leseno razpelo z lesenim korpusom, s konca 19. stol., na zidanem podstavku.

(EŠD 11594) Plešivica na Barju - Spominska plošča aktivistom OF

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1979) je posvečena prvi prisegi aktivistov OF iz Plešivice januarja 1942. leta v tej hiši.

(EŠD 11595) Plešivica na Barju - Znamenje sestanku aktivistov OF

Granitna plošča nepravilne oblike z vklesanim napisom (odkrita leta 1979), vzdana v nizek betonski podstavek, je posvečena prvemu sestanku aktivistov OF na tem kraju maja 1941.

(EŠD 11733) Podpeč - Kapelica pri hiši Podpeč 26

Z dvokapno streho pokrita kapelica zaprtega tipa s konca 19. stol., s Kristusovim kipom v notranjosti.

(EŠD 11734) Podpeč - Spominska plošča Deseti Ljubljanski brigadi

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1953) je posvečena napadu Ljubljanske brigade na belogardiste marca 1944 in med njim, na tem mestu padlima, neznanima partizanoma.

(EŠD 11735) Podplešivica - Spominsko znamenje talcem

Na naravno apnenčasto skalo je pritrjena pokončna, pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom, posvečena osmim talcem, ustreljenim na tem kraju jeseni leta 1942. Odkrita je bila leta 1972.

(EŠD 11736) Preserje pod Krimom - Kip Jožeta Moleka-Puntarja

Bronast doprnski kip upodablja v NOB padlega borca Krimskega odreda Jožeta Moleka - Puntarja (A. Sigulin, 1970). Stoji na visokem kvadrastem podstavku z imenom iz kovinskih črk.

(EŠD 11737) Preserje pod Krimom - Skupni grob padlim v NOB

Nad pravokotno grobno površino, obloženo z granitom, stoji pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1981). V grobu je pokopanih 13 znanih in 9 neznanih partizanov, padlih 1941-1945.

(EŠD 11738) Preserje pod Krimom - Spominska kapelica na pokopališču

V kapelici s trikotno bakreno streho in polkrožnim vhomom je na zadnji steni leseno razpelo s spominskimi ploščami padlim v 1. svetovni vojni in zamolčanim žrtvam druge svetovne vojne (1992).

(EŠD 11739) Preserje pod Krimom - Spominska plošča Francu Debevcu

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1956) je posvečena na tem mestu, 2. julija 1944, ustreljenemu partizanu Francu Debevcu - Mihi.

(EŠD 11740) Prevalje pod Krimom - Spominsko znamenje padlima partizanoma

Pravokotna, svetla kamnita plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1953) je vzdana v dvodelen betonski podstavek in posvečena neznanima partizanoma, padlima na tem kraju 16. 7. 1942.

(EŠD 11741) Ljubljana - Drevak na Rudnik-u

Ostanki hrastovega čolna izdolbljenca oziroma drevaka iz prazgodovinskega obdobja.

(EŠD 11742) Tomišelj - Grobišče padlim v NOB

Večja pravokotna površina delno prekrita s kamnitimi ploščami, delno zasajena z okrasnim rastlinjem. Nagrobna napisna plošča vzdana v zid pokopališča, posvečena padlim žrtvam, ustreljenim v Kozlerjevi gošči.

(EŠD 11743) Tomišelj - Kapelica

Obnovljena, z dvokapno streho prekrita, kapelica zaprtega tipa s konca 19. stoletja. Notranjost krasi kip prizora Krst v Jordanu. V stranskih nišah so vidni ostanki poslikav.

(EŠD 11744) Tomišelj - Kapelica z Marijinim kipom

Obnovljena, z dvokapno streho prekrita, kapelica zaprtega tipa z oknoma ob straneh, z začetka 20. stoletja. V notranjosti stoji Marijin kip.

(EŠD 11745) Tomišelj - Spomenik padlim partizanom

Večstran kamnit obelisk (odkrit 1951) z vbočeno prednjo površino, na kateri je klesana šestkotna plošča z imeni šestih borcev Krimskega odreda z Ljubom Šercerjem, ustreljenih na tem kraju 22. decembra 1941.

(EŠD 11746) Tomišelj - Spomenik zamolčanim žrtvam

Graniten spomenik v obliki krilnega oltarja z vklesanim posvetilom in imeni žrtev (odkrit leta 1993) je posvečen zamolčanim žrtvam iz Tomišlja in okoliških vasi, pobitim v letih 1941-1945.

(EŠD 11748) Velika Ligojna - Spominsko znamenje zamolčanim žrtvam

Znamenje (odkrito leta 1993) ima obliko pravokotne granitne plošče z vklesanimi imeni žrtev iz Velike in Male Ligojne ter Drovega Griča, pobitih v letih 1941-1945.

(EŠD 11749) Verd - Spomenik padlim v NOB

Spomenik (odkrit leta 1958) ima obliko prizmatičnega stebra, obdanega z granitnimi ploščami, na katerih so vklesana imena v NOB padlih domačinov. Na vrhu bronast kip štirih partizanov (B. Kalin).

(EŠD 11750) Verd - Spomenik zamolčanim žrtvam

Spomenik (odkrit leta 1994) sestavljata pokončni granitni plošči z vklesanimi imeni žrtev, ki ju povezuje križ. Na profiliranem podnožju je vklesano posvetilo.

(EŠD 11751) Verd - Spominska plošča Jožefu Petkovšku

Pravokotna marmornata plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1998), je vzdana na rojstni hiši slikarja Jožefa Petkovška (1861-1898).

(EŠD 11752) Vnanje Gorice - Razpelo Nova pot

S trikotno strešico pokrito razpelo na zidanem podstavku, z lesenim korpusom, je bilo postavljeno leta 1897.

(EŠD 11753) Vnanje Gorice - Skupni grob padlim v NOB

Na pravokotni grobni površini, zasajeni z okrasnim zelenjem, stoji kamnit valjast steber v obliki pečene ure, s prstanasto odebelitvijo na sredi z napisom. V grobu (urejen 1965) je pokopanih 8 padlih v NOB.

(EŠD 11754) Vnanje Gorice - Spomenik zamolčanim žrtvam

Graniten spomenik (odkrit leta 1993) sestavljata dve pravokotni plošči z vklesanimi imeni, ki ju povezuje križ. Na nizkem podstavku je posvetilo zamolčanim žrtvam iz Vnanjih Goric, pobitim 1941-1945.

(EŠD 11755) Vnanje Gorice - Spominska plošča padlim v NOB

Pokončna, pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom (odkrita leta 1950) je posvečena vsem v NOB padlim domačinom.

(EŠD 11756) Vrhnika - Spomenik z grobnico padlim v NOB na Drči

Pod spomenikom iz klesanih kvadrov, simboličnim lokom razrušenega mostu (arh. B. Kobe, 1949), je (grobnica - sarkofag) z vklesanimi imeni pokopanih, na vrhu loka stoji kip partizana (B. Kalin).

(EŠD 11757) Vrhnika - Spominska plošča kurirski postaji TV 17

Pravokotna granitna plošča z vklesanim napisom je posvečena Neži Jerini-Sovi in stalni javki TV 17 okrožnih aktivistov OF.

(EŠD 11758) Borovnica - Domačija Paplerjeva 1

Domačijo sestavljajo nadstropna zidana hiša - nekdanja gostilna, ki ima v L prizidane svinjake, nadstropen zidan hlev in lesen toplar s petimi okni. Sredina 19. stol.

(EŠD 11759) Borovnica - Hiša Zalarjeva 18

Nadstropna hiša s čelno fasado ob cesti ima v srednji osi kamnit portal s segmentnim zaključkom. Nad vhodom je podaljšan strešni napušč, streha je simetrična dvokapnica s čopoma. Sredina 19. stol.

(EŠD 11760) Borovnica - Hiša Zalarjeva 28

Pritlična, vzdolžna zidana hiša. V srednji osi kamnit portal z letnico 1884, nad njim je poudarjen zatrep. Streha je simetrična dvokapnica s čopoma.

(EŠD 11761) Brezovica pri Ljubljani - Domačija Tržaška 585

Hiša združuje bivalne in gospodarske dele. Na cestni strani je v strešini široka frčada s profiliranim podstrešnim vencem in pilastroma. K domačiji sodita hlev in kozolec. Konec 19. stol.

(EŠD 11762) Brezovica pri Ljubljani - Hiša Starovaška 15

Nadstropna podolžna hiša krita s simetrično dvokapnico. Etaže so ločene s profiliranim delilnim zidcem. Glavni portal v srednji osi daljše fasade ima profilirano nadportalno polico in letnico 1853.

(EŠD 11763) Brezovica pri Ljubljani - Hiša Tržaška 591

Podolžna hiša ima na cestno stran v sredini poudarjen strešni zatrep s pilastroma ob straneh. Na levi strani čelne fasade je prizidana kapelica s pilastri in trikotnim čelom. 19. stol.

(EŠD 11764) Brezovica pri Ljubljani - Kašča pri hiši Brezoviška 31

V breg postavljena zidana kašča, je krita z opečno dvokapnico s čopi. V pritličju so obokane kleti, v nadstropju na vzdolžni fasadi arkadi z opečnimi ograjami in letnico 1864 na kamnitem portalu.

(EŠD 11765) Dragomer - Domačija Na vasi 6

Domačijo sestavljajo pritlična hiša (letnica 1906 na pravokotnem portalu v srednji osi), ki združuje bivalni in gospodarski del s širokim strešnim napuščem. Za hišo so zidani svinjaki.

(EŠD 11766) Dragomer - Domačija Stara cesta 10

Domačijo sestavljajo pritlična hiša s kamnitim portalom (letnica 1846) in kašča pod skupno streho, svinjaki za hišo, zidan nadstropen hlev ter lesen senik - pod. Objekti so pokriti z dvokapnicami.

(EŠD 11767) Dragomer - Domačija Stara cesta 25

Domačijo sestavljajo pritlična, podolžna hiša, pribrežni objekt kašče in preužitkarske hiše, zidan hlev z opečnimi mrežami v zatrepih in širokim napuščem in lesen senik - pod. Konec 19. stoletja.

(EŠD 11768) Lukovica - Domačija Vrhniška 4

Pritlična hiša združuje bivalne in gospodarske prostore (letnica 1853 na kamnitem portalu), nadstropno gospodarsko poslopje z opečnimi mrežami in lesen pod, ki se ga drži še en gospodarski objekt.

(EŠD 11769) Mirke - Kašča pri hiši Mirke 5

Zidana vrhkletna kašča je v zgornjem delu dvocelična z lesenim in obokanim stropom. Polkrožen kamnit portal v klet. Na vzhodni fasadi baročni šivani robovi. Začetek 19. stol.

(EŠD 11770) Mirke - Sušilnica pri hiši Mirke 5

Majhna zidana sušilnica za sadje ima kavadraten tloris. Dvokapna streha sloni na dveh lesenih stebrih.

(EŠD 11771) Verd - Domačija Verd 13

Domačija z nadstropno zidano hišo z delno zamaknjeno vhodno fasado in letnico 1872 na portalu ter ohranjenim detajlom šivanih robov na ožji fasadi, pritlični hlev in lesen toplar s tremi okni.

(EŠD 11772) Verd - Domačija Verd 17

Domačija z nadstropno hišo s strešno mansardo, pritlično podolžno gospodarsko poslopje 1826 in drugo gospodarsko poslopje v L tlorisni zasnovi z več vhodi in okrasnim lesenim gankom na delu fasade.

(EŠD 11773) Verd - Domačija Verd 20

Domačijo iz 19. stol. sestavljajo leta 1922 predelana nadstropna hiša, nadstropno zidano gospodarsko poslopje z opečnimi mrežami in lesen toplar podaljšan z enojnim kozolcem.

(EŠD 11774) Verd - Domačija Verd 7

K domačiji sodi pritlična zidana stanovanjska hiša z letnico 1899 na pravokotnem portalu, nadstropni hlev z opečnimi mrežami v zatrepu in pod napuščem ter lesen toplar s tremi okni.

(EŠD 11775) Verd - Hiša Verd 153

Nadstropna hiša ima v srednji osi vhodne fasade zazidan portal z letnico 1876. Etaže so deljene s profiliranim zidcem. Podstrešni venec je polkrožno zaobljen, okenski okviri so iz ometa. Streha na čop.

(EŠD 11776) Verd - Domačija Verd 164

Pod skupno streho sta združena pritlična zidana hiša z letnico 1889 na vhodnem portalu in hlev s podaljšanim napuščem na dvorišni strani. Streha je strma simetrična dvokapnica.

(EŠD 11777) Verd - Kašča Verd 78

V breg postavljena vrhkletna zidana kašča kvadratnega tlorisa. Dostop po enoramnem stopnišču, ki je podprt z opečnim stebrom. V notranjosti križni obok. Streha je simetrična dvokapnica s čopoma. 19. stoletje.

(EŠD 11778) Verd - Maroltova domačija

Domačijo sestavljajo nadstropna hiša z nekdanjim mlinom, nadstropno skladišče ali magazin, nadstropno nekdanje gospodarsko poslopje - hlev in drvarnica ob hiši. 19. stoletje.

(EŠD 11779) Črna vas - Domačija Črna vas 177

Pritlična zidana hiša z mansardo nad vhodom v srednji osi vzdolžne fasade. Več gospodarskih poslopij (hlev, delavnice, toplar in silos) na dvorišču. Konec 19. stoletja.

(EŠD 11780) Črna vas - Tomaževa hiša

Kmečka barjanska hiša s črno kuhinjo v centralno postavljeni veži. Ta deli objekt na lesen bivalni in zidan gospodarski del. Letnica nastanka 1844 hiše je vrezana na lesenem portalu.

(EŠD 11781) Dobravica - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa z začetka 20. stol. Notranjost krasi novejša freska v stranskih nišah in manjši korpus.

(EŠD 11782) Dolenja Brezovica - Kapelica

Kapelica odprtega tipa z lesenim kipom Matere božje s konca 19. stol.

(EŠD 11783) Drenov Grič - Hiša Drenov Grič 10

Pritlično zidano hišo pokriva simetrična dvokapnica s čopoma. Nad vhodom (letnica 1910) je v strehi široka mansarda s tremi pilastri med oknoma in okroglo opečno prezračevalno lino pod slemenom.

(EŠD 11784) Drenov Grič - Hiša Drenov Grič 56

Pritlična hiša pod skupno streho združuje bivalne in gospodarske prostore. V srednji osi vhodne fasade je ohranjen "črn" portal z letnico 1873. V hišnem zatrepu okrasna opečna prezračevalna lina.

(EŠD 11785) Drenov Grič - Hiša Drenov Grič 8

Pritlična zidana hiša z mansardo v srednji osi nad vhodom (letnica 1872). Mansarda dekorativno členjena z motivom pilastrov in profiliranim podstrešnim vencem.

(EŠD 11786) Drenov Grič - Kašča pri hiši Drenov Grič 45

Podkletni objekt. Do vhoda vodi enoramno stopnišče pod arkadno lopo s tremi stebriči. Zgornji vhodni portal z letnico 1869. Vhod v klet na čelni strani. Streha je dvokapna z lesenim zatrepom.

(EŠD 11787) Gornji Ig - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa s konca 19. stol. je posvečena Materi božji. Na stranskih stranicah ima dve niši.

(EŠD 11788) Ig - Grad

Grad kvadratne tlorisne zasnove z arkadnim dvoriščem in parkom je leta 1696 zgradil Erazem Engelhaus, potem ko je porušil stari grad Sonneg v središču Iga. Danes je v njem ženski kazensko popoljševalni zavod.

(EŠD 11789) Ig - Iška kapelica

S piramidalno streho pokrita kapelica odprtega tipa z obešeno reprodukcijo Matere božje v notranjosti. Kapelica je bila postavljena ob koncu 19. stol.

(EŠD 11790) Ig - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa s historično oblikovano fasado s konca 19. stoletja. V niši je Kristus na razpelu. Stranske niše so poslikane.

(EŠD 11791) Iška - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa s prve polovice 19. stol. ima globljo glavno nišo ter plitvi niši v stranskih stranicah.

(EŠD 11792) Iška Loka - Kapelica

Obnovljena, z dvokapno streho pokrita, kapelica zaprtega tipa z 19. stol. Notranjost krasi relief.

(EŠD 11793) Iška Loka - Loška kapelica

Z dvokapno streho pokrita kapelica zaprtega tipa z 19. stol. Oltar v notranjosti je zdaj prazen.

(EŠD 11794) Iška Loka - Lurška kapelica

Z dvokapno streho pokrito zidano znamenje z Marijinim kipom v niši - imitacija Lurške kapele. Kapelica je bila postavljena v 20. stol.

(EŠD 11795) Iška vas - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa s historično oblikovano fasado s konca 19. stoletja. V niši je kip Roženvenske Matere božje.

**(EŠD 11796) Kamnik pod Krimom - Kapelica nasproti hiše Kamnik pod Krimom
30**

Večja kapelica odprtega tipa iz 19. stoletja s kipom Srca Jezusovega. Votivni dar - prošnje za dež.

**(EŠD 11797) Kamnik pod Krimom - Kapelica nasproti hiše Kamnik pod Krimom
80**

Kapelica zaprtega tipa z zastekljeno nišo. Notranjost krasi poslikan prizor Kristusa na Oljski gori. Kapelica je bila postavljena ob koncu 19. stol.

(EŠD 11798) Kamnik pod Krimom - Kapelica ob poti na Žalostno goro

Kapelica zaprtega tipa s kipom Matere božje v notranjosti, votivni dar domačinov - Slovencev, ki živijo v Ameriki. Postavljena je bila 1902.

(EŠD 11799) Kremenica - Kapelica

Kapelica odprtega tipa z manjšim kipom Kristusa v notranjosti. Stranske niše so poslikane z novejšimi freskami. Kapelica je bila postavljena ob koncu 19. stoletja.

(EŠD 11800) Ljubljana - Domačija Ižanska 316

Pritlična zidana hiša z mansardo. Vhod v hišo je v srednji osi zadnje fasade, nad njim je mansarda. K domačiji sodi tudi pravokotno na hišo postavljeno, večje gospodarsko poslopje. Začetek 20. stoletja.

(EŠD 11801) Ljubljana - Šola Ižanska 303

Nadstropen, podolžen objekt, nekdanj šola, danes poslovni prostori. Vhod - v srednji osi vzdolžne fasade. Fasade so členjene v historicističnem slogu. Sredina 19. stoletja.

(EŠD 11802) Log pri Brezovici - Domačija Loška 20

Nadstropna zidana hiša - nekdanja furmanska gostilna in nadstropno gospodarsko poslopje. Hiša ima stilno oblikovane in členjene fasade. Na vhodnem portalu je letnica 1862.

(EŠD 11803) Log pri Brezovici - Hlev pri hiši Loška 22

Nadstropno gospodarsko poslopje. V pritlične hleve vodijo trije vhodi s kamnitimi portali (letnica 1863). Pod strešnim napuščem nad vhodno fasado so opečne dekorativne mreže. Streha s čopi.

(EŠD 11804) Log pri Brezovici - Toplar pri hiši Loška 21a

Toplar s štirimi zidanimi stebri, ki mu je priključeno: en par oken z lesenimi stebri, stegnen kozolec in še lesen toplar na kozla. Pod zatrepom v dveh vertikalnih nivojih so opečne mreže. Sredina 19. stol.

(EŠD 11805) Matena - Kapelica

Kapelica z Marijinim kipom v notranjosti in poslikanimi stranskimi nišami. Postavljena je bila leta 1925.

(EŠD 11806) Podplešivica - Kušljanov grad

Tlorisno kvadratno, enonadstropno poslopje z enostavno fasado, na kateri izstopajo portal in okenski okviri v prvem nadstropju, verjetno zgrajeno v 15. stoletju. Leta 1895 ga je precej prizadel potres.

(EŠD 11807) Preserje pod Krimom - Kapelica pri hiši Preserje 28

Kapelica zaprtega tipa je bila zgrajena leta 1922. V zastekljeni niši stoji kip sv. Jožefa. Je nadomestna arhitektura za nekdanjo kapelico, ki je stala v središču naselja.

(EŠD 11808) Prevalje pod Krimom - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa s psevdoromansko arhitekturo s kipom Žalostne Matere božje v notranjosti. Vezana je na romarsko pot na Žalostno goro. Datirana je z datumom 20. 6. 1905.

(EŠD 11809) Sarsko - Kapelica

Kapelica odprtega tipa s historično oblikovano fasado in Kristusom na razpelu v notranjosti. Postavljena je bila ob koncu 19. stol.

(EŠD 11810) Staje - Kapelica

Kapelica zaprtega tipa z lesnim korpusom v notranjosti. Kapelica je bila postavljena v 20. stol.

(EŠD 11811) Staje - Kapelica Matere božje

Iz kamna zidana kapelica zaprtega tipa s kipom Matere božje v notranjosti. Postavljena je bila v 20. stol.

(EŠD 11813) Verd - Domačija Verd 18

Nadstropna zidana hiša z delilnim zidcem med etažama in v zatrepu, vhod z daljše vhodne fasade in letnico predelave 1914 in zidan hlev za njo, z napuščem, ki sloni na lesenih podpornikih.

(EŠD 11814) Verd - Vaško jedro

V severnem delu naselja je ohranjen parcelacijski sistem. Izstopajo posamezni ambientni kompleksov domačij. Centralni del predstavlja območje med Petkovškovo hišo in kaščo.

(EŠD 11815) Vrbljene - Kapelica

Kapelica odprtega tipa s konca 19. stoletja. Notranjost krasi freska Križanja.

(EŠD 11821) Bevke - Kapelica

Leta 1929 prezidana in razširjena kapelica odprtega tipa; med kamnitima stebričema in z oblikovano atiko. V zastekljeni oltarni niši kip Srca Jezusovega. Spredaj ima nizko kovinsko ograjo.

(EŠD 11822) Bevke - Marijina kapelica pri cerkvi

Manjša kapelica odprtega tipa; med zidanima stebričema na kamnitih podstavkih in atiko zgoraj ima v zastekljeni oltarni niši kip Matere božje. Začetek 20. stol. Spredaj nizka, kovana ograja.

(EŠD 11823) Bevke - Marijina kapelica pri župnišču

Večja kapelica odprtega tipa z začetka 20. stol. Med kamnitima stebričema in atiko zgoraj ima zastekljeno oltarno nišo s kipom Matere božje. Spredaj nizka kovana ograja.

(EŠD 11824) Bevke - Osnovna šola

Stavba je enonadstropna, z razgibanim tlorisom in streho, v zatrepu oblikovano na čop. Izstopajoč vhodni del je ločen, na njem letnica gradnje 1927. Na zatrepnih fasadah napisa v ometu.

(EŠD 11825) Bevke - Pokopališče

Staro pokopališče, z mrliško vežico iz 1859 (novejši del urejen 1994). Ohranjeni oblikovani nagrobniki in litoželezni križi. Kamnita stebra s stožčastima zaključkoma s krogla poudarjata vhod v obzidju.

(EŠD 11826) Bevke - Razpelo pri hiši Bevke 8

Na večjem lesenem razpelo z dvokapno strešico in valovitim zaslonom je kvaliteten lesen polihromiran korpus. 20. stol.

(EŠD 11827) Blatna Brezovica - Kapelica

Večja kapelica odprtega tipa s kamnitimi stebri in poudarjeno atiko. Nad oltarnim delom je streha poudarjena s stebričem. Bogata poslikava (S. Ogrin), kip Marije v zaprti oltarni niši. 1/4 20. stol.

(EŠD 11828) Blatna Brezovica - Pokopališče

Na pokopališču, obdanem z zidom, je ohranjenih več nagrobnikov 19. stol., postavljenih ob obzidje pri stari mrliški vežici. Litoželezni pokopališki križ je iz leta 1891.

(EŠD 11829) Blatna Brezovica - Razpelo pri hiši Blatna Brezovica 32

Leseno razpelo z dvokapno strešico, brez zaslona. Večji lesen polihromiran korpus. 1/2 20. stol.

(EŠD 11830) Blatna Brezovica - Razpelo pri šoli

Leseno razpelo z dvokapno strešico ima polihromiran litoželezen korpus. Začetek 20. stol.

(EŠD 11831) Blatna Brezovica - Šola Blatna Brezovica 5

Enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa z dvoriščnim tlorisnim zamikom. Neoklasicistično oblikovane fasade, streha je simetrična dvokapnica s čopi. Nad vhodom napis Ljudska šola. 1/2 20. stoletja.

(EŠD 11832) Borovnica - Kapelica Lurške Matere božje

Večja kapelica zaprtega tipa z neoklasicistično oblikovanimi fasadami. Ločno oblikovani vhodni del. V notranjosti je kip Lurške Matere božje. Konec 19. stol.

(EŠD 11833) Borovnica - Kapelica sv. Florijana

Kapelica zaprtega tipa (1904) s polkrožnim zastekljenim vhodom in z zastekljenima oknoma ob straneh, oblikovano atiko in nizko streho ima v notranjosti polihromiran kip sv. Florijana.

(EŠD 11834) Borovnica - Kapelica sv. Marjete

Klasicistično oblikovana kapelica zaprtega tipa, pokrita z dvokapno streho, ima polkrožen vhod, zavarovan z nizko kovano mrežo, in znotraj kip sv. Marjete z zmajem iz druge polovice 18. stoletja.

(EŠD 11835) Borovnica - Pokopališče

Na večjem, podolgovatem in obzidanem pokopališču je več starejših nagrobnih spomenikov (rodbina Kobi - arh. I. Vurnik), mrliška vežica ob vzhodnem zidu in razpelo z večjim korpusom.

(EŠD 11836) Borovnica - Razpelo pri hiši Ljubljanska 13

Na lesenem razpelo s sedlasto oblikovano strešico, brez zaslona, je večji kvaliteten lesen polihromiran korpus z začetka 20. stol.

(EŠD 11837) Borovnica - Stavba Zalarjeva 10

Dvonadstropna stavba pravokotnega tlorisa. Glavna fasada v sredini poudarjena z dvoramnim stopniščem in vhodom ter balkonom nad njim. Streha simetrična dvokapnica s čopi. 1/2 20. stol..

(EŠD 11838) Borovnica - Župnišče

Enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa z osemosno glavno fasado s kamnitim portalom z letnico 1888 in dvoosnima stranskima fasadama je krita s simetrično dvokapno streho s čopi.

(EŠD 11839) Brezovica pri Ljubljani - Pokopališče

Na pokopališču, zgrajenem v treh terasah in obdanem z obzidjem, je več nagrobnikov iz 2. polovice 19. stol. (vzidani v južno cerkveno steno), z začetka 20. stol. in na cerkev prislonjeno večje razpelo.

(EŠD 11840) Dol pri Borovnici - Zidano znamenje

Kapelica zaprtega tipa z ločno poglobljeno oltarno nišo in stranskimi slepimi. Dvokapna streha zadaj oblikovana na čop. 1/2 20. stol. V notranjosti novejša poslikava: Marija z Jezusom.

(EŠD 11841) Dragomer - Kapelica sv. Antona Padovanskega

Odrpatega tipa, sezidana 1895 kot votivna. Kamnita stebra, izvorna zunanja ureditev, kovani ograji. Poslikave A. Jebačin, njegova tudi oljna podoba v oltarni zastekljeni niši z lesenim kipom svetnika.

(EŠD 11842) Dragomer - Kapelica Žalostne Matere božje

Odpri tip, preprosta členitev, stebra iz ometa. Postavljena 1877, obnovljena 1996. Oltarni del zastekljen, v notranjosti večja, kvalitetnejša lesena Pieta.

(EŠD 11843) Dragomer - Pokopališče

Pokopališče z zidom in novejšo vežico na severozahodni strani. Ohranjeni še nekateri starejši nagrobni spomeniki (rodbine Vrhovec, Miškova, Kvaternik itd.). 19. stol. in kasneje.

(EŠD 11844) Drenov Grič - Vila Drenov Grič 22

Nadstropna, kvadratno zasnovana vila z ravno streho, izstopajočim vogalnim vhodnim stolpom in balkonom. Fasade vertikalno poudarjene z zidci, okni in konzolnimi elementi. 1/2 20. stol.

(EŠD 11845) Drenov Grič - Razpelo

Veliko razpelo s kamnitim podstavkom z napisom, z oblikovano valovito strešico in kvalitetnim polihromiranim lesenim korpusom. Postavili vaščani 1906. leta.

(EŠD 11846) Drenov Grič - Šola Drenov Grič 4

Pritličen objekt nekdanje Ljudske šole pravokotnega tlorisa, s poudarjenim kamnitim vhodnim portalom in klasicistično oblikovano sprednjo fasado. Konec 19. stol.

(EŠD 11847) Ig - Pokopališče

Na pokopališču je poleg pokopališke kapele, stare mrliške vežice in novega preddverja več starejših nagrobnikov iz prve polovice 20. stol.

(EŠD 11848) Log pri Brezovici - Šola Loška cesta 12

Enonadstropna javna zgradba, zgrajena med letom 1928-29, pravokotnega razgibanega tlorisa. V sredini fasade ločno poglobljen vhod.

(EŠD 11849) Lukovica pri Brezovici - Hiša Pod gradom 32

Nadstropna hiša pravokotnega tlorisa. Neoklasicistično oblikovane fasade. Štirikapna streha z oblikovno členjenimi dimniki in krovskimi dodatki. 2/2 19. stoletja.

(EŠD 11850) Lukovica pri Brezovici - Kapelica

Kapelica odprtega tipa. Oltarna niša je prazna, zaprta z leseno, zastekleno zaporo. Arhitekturno členjeni zidci atike, prednja stebra in podstavki so kamniti. 2/2 19. stoletja.

(EŠD 11851) Notranje Gorice - Pokopališče

Na starem delu pokopališča ob cerkvi je ob vzhodnem obzidju več starejših nagrobnikov z začetka 20. stol., delo ljubljanskih kamnosekov, ter grob kladivarja Janžeta Novaka.

(EŠD 11852) Ohonica - Kapelica

Klasicistično oblikovana kapelica zaprtega tipa z dvokapno streho, stranskima oknoma ter s polkrožno zaključenim vhodom z lesenimi in zastekljenimi vrati ima znotraj kip Marije z Jezusom.

(EŠD 11853) Preserje pod Krimom - Pokopališče

Na starem delu pokopališča ob cerkvi je več nagrobnikov z začetka 20. stol. prislonjenih ob severno cerkveno steno, ter velik železen križ župnika Jakoba Rožiča iz 2. pol. 19. stol.

(EŠD 11854) Sinja Gorica - Pokopališče

Pokopališče z obzidjem. Nagrobni spomeniki so iz 20. stoletja. Na severni strani obzidja kapelica zaprtega tipa. V oltarni niši kipi Križani z Marijo in Janezom Evangelistom. Konec 19. stoletja.

(EŠD 11855) Tomišelj - Pokopališče

Na pokopališču, obdanem z zidom, je več starejših nagrobnikov z začetka 20. stoletja.

(EŠD 11856) Velika Ligojna - Kapelica

Vačja kapelica zaprtega tipa. Arhitekturno členjena atika in vogalni zidci. V oltarni niši, ki je zavarovana s kovano ograjo je kip Marije z Jezusom. Konec 19. stoletja.

(EŠD 11857) Velika Ligojna - Pokopališče

Na obzidanem pokopališču s poudarjenim vhodom s severa, staro mrliško vežico v južnem delu in z razpelom, prislonjenim na južno stran cerkvene ladje, je nekaj starejših nagrobnikov. Začetek 20. stol.

(EŠD 11858) Velika Ligojna - Šola Velika Ligojna 35

Pritlična bivša šola iz prve polovice 20. stol., s poudarjenim ločno oblikovanim vhodom na obcestni fasadi, ima nad zahodno fasado streho na čop, na vzhodni strani pa osrednjo frčado.

(EŠD 11859) Verd - Pokopališče

Pokopališče je obzidano, s kamnitim stopniščem na zahodni strani. Na njem je več nagrobnih spomenikov in grobnic pomembnih rodbin iz 19. in začetka 20. stol. ter mrliška veža (1877, arh. Hartmann).

(EŠD 11860) Verd - Kapelica

Večja baročna kapelica iz sredine 18. stoletja je zaprtega tipa z nišama ob straneh ter ločnim vhodom, zaščitenim s kovano mrežo. V notranjosti ima kvaliteten lesen korpus.

(EŠD 11861) Vnanje Gorice - Pokopališče

Pokopališče pri cerkvi sv. Duha s pokopališkim križem in več starimi in likovno pomembnimi nagrobniki iz 1. pol. 20. stol.

(EŠD 11910) Breg pri Borovnici - Vila b.š. pri hiši Breg 14

Kobijeva vila z začetka 20. stol. je dvonadstropna stavba z neorenesančnimi arhitekturnimi elementi na fasadah, v osrednjem delu poudarjena z vhodom, balkonom nad njim ter strešno frčado.

(EŠD 11911) Mala Ligojna - Domačija Mala Ligojna 21

Pritlična zidana hiša z letnico 1876, deloma podrt hlev z letnico 1628, lesen toplar s štirimi okni, lesena/zidana drvarnica in nadstropna zidana kašča z letnico predelave 1835.

(EŠD 11912) Bevke - Hlev pri župnišču

Nadstropen zidan hlev, pokrit z simetrično opečno dvokapnico s čopi. Pod podaljšanim strešnim napuščem nad vhodno fasado so opečne dekorativne prezračevalne line. 19. stoletje.

(EŠD 12371) Blatna Brezovica - Kašča na domačiji Blatna Brezovica 32

Enocelična zidana podolžna in podkletena kašča krita s simetrično dvokapno streho. Ohranjeni so klesani okenski okviri in portal z letnico 1870 v kleti ter v nadstropju portal z letnico 1834.

(EŠD 12372) Drenov Grič - Kašča pri hiši Drenov Grič 58

Ob breg prislonjena kašča, krita s simetrično opečno dvokapnico. Vhod v nadstropje po stopnišču preko arkadne lope, ki sloni na stebriču. Na pravokotnem kamnitem portalu je letnica 1834. Kletni portal je lesen.

(EŠD 12373) Mirke - Kašča na domačiji Mirke 4

Nadstropna zidana kašča z začetka 19. stol. ima na čelni fasadi arkadno vhodno lopo slonečo na dveh okroglih stebričih. V nadstropju lesen strop, klet je križno obokana. Streha simetrična dvokapna.

(EŠD 12374) Mirke - Svinjaki na domačiji Mirke 4

Pritličen zidan podolžen objekt ima na prednji fasadi šest arkadnih odprtin, ki slonijo na okroglih opečnih stebrih. Ohranjena je fasadna poslikava in letnica 1870. Streha je simetrična opečna dvokapnica.

(EŠD 12417) Vrhnika - Domačija Tržaška 33

Domačija: nadstropna hiša, pokrita s šotorasto streho opečne kritine. Portal v srednji osi je zazidan, ohranila se je letnica 1870. Gospodarsko poslopje je zidano in nadstropno, ter stoji za hišo.

(EŠD 12421) Vrhnika - Gospodarsko poslopje Ljubljanska 17

Nadstropen objekt nekdanjega skladišča živega srebra pokriva simetrična dvokapnica s čopi. Kamniti okenski okviri, ohranjene kovane polknice. Na dvoriščni fasadi polkrožno zaključeni kamniti portali.

(EŠD 12673) Jezero - Domačija Jezero 67

Domačija: delno ohranjena hiša z mlinom (letnici: 1843 v mlinu in 1910 na hišnem portalu) gartlc, vrhkletna preužitkarska hiša s črno kuhinjo in gospodarska poslopja ter stanovanjska hiša zgrajena 1952.

(EŠD 12674) Želimlje - Graščina Nameršelj

Enonadstropen objekt z notranjo razporeditvijo in obokanjem prostorov kaže na nastanek ob koncu 17. stol. Graščina skupaj z gospodarskimi poslopji in mogočnimi lipami predstavlja zaključeno celoto.

(EŠD 12675) Želimlje - Kapelica Srca Jezusovega

Kapelica odprtega tipa z začetka 20. stoletja je pokrita z bakreno streho. Posvečena je Srcu Jezusovem.

(EŠD 12676) Želimlje - Kapelica sv. Vida

Kapelica odprtega tipa z umetno kovano ograjo s konca 19. stoletja. Posvečena je sv. Vidu.